SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

GODINA III BROJ 4 | Uredništvo: Francuska 7, tel. 28-098 Administracija: Francuska 5, tel. 23-490 | BEOGRAD, UTORAK 24 JANUAR 1950 | LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO | PRIMERAK 3 DINARA

NEKI PROBLEMI AMATERSKE DRAME

(Povodom smotre amaterskih dramskih grupa u Sarajevu)

Marko MARKOVIĆ

Bosna ne zna da se smije, ali otkako zna za se, zna šta je dramatičnost, pa i odatle, valjda, voli i umjetnu, voli umjetničku dramu — voli pozorište, ona nema pozorišne tradicije jedne Vojvodine, jedne Hrvatske, jedne Srbije, ali i ona ima puno ljubavi — i smisla! — za tu umjetnost. Bosna je odavno željela da stvara i stvori svoje pozorište, ali je te svoje želje počela da ostvaruje tek naših dana.

Prvo stalno pozorište u Bosni osnovano je istom 1921 g., u Sarajevu. Otada pa kroz dvadeset godina osnovano je samo još jedno, u Banjoj Luci. A u ove četiri i po godine od oslobođenja, pored ta dva, otvoreno je stalno pozorište u Tuzli uskoro će se otvoriti u Mostaru, zatim u Zenici, a na pomolu je osnivanje još jednog pozorišta u Sarajevu, gradskog. Istina, to sve još ni izdaleka nije u stanju da zadovolji potrebe naše publike, ali je kao početak vrlo dobro; vrlo dobro je i zato što mi više nemamo potrebe da ikoga ubjeđujemo u korisnost ovog ili onog oblika kulturnog, umjetničkog rada, ili da moljakamo sredstva. Sredstava mi i razumijevanja imamo dovoljno. Naše narodne vlasti, partiski i državni rukovodioci ne samo da pružaju potrebna sredstva nego oni sami daju inicijativu, potstiču, pomažu, hrabre... Ne, mi se borimo samo za ljude.

Ta borba za ljude, za iznalaženje i stručno obrazovanje glumačkog i reditelјskog kadra u ovom času je u centru naše pažnje. Valja zadovoljiti publiku koja iz dana u dan raste i po broju, i po radoznalosti, i po ukusu; valja stvarati nove i popunjavati ansamble pet stalnih i nekoliko desetina amaterskih pozorišta. Puteva kojim idemo tome cilju nekoliko je. Srednja dramska škola u Sarajevu radi već drugu godinu, ali ćemo na prvu njenu generaciju (12 đaka) osim ove, čekati još godinu dana. U Dramski studio pri Pozorištu javio se mali broj glumaca-amatera, ali nijedan srednjeg ili starijeg doba. Tako, kao glavni izvor, ostaju amaterske dramske grupe koje bi trebalo da mlađe talentovane ljude šalju u Dramsku školu, da bi ona poslije njima vraćala reditelje, a pozorištima spremala glumce.

Utoliko nam je - i ne samo zato što one zasad vrše funkciju stalnih pozorišta — postojanje i djelovanje amaterskih dramskih grupa dragocjenije. Te obje funkcije one još nisu, iz raznih uzroka, u stanju da vrše potpuno, ali se za njih iz dana u dan sve više osposobljavaju, — naročito otkako se, oko 300 društava organizovalo u savez, Savez kulturno-prosvjetnih društava Bosne i Hercegovine. Otada je i njihov rad krenuo organizovanije i plodotvornije, jer ih Savez savjetuje i upućuje, šalje im stručne ljude i cijele komisije, organizuje sastanke i održaje tečajeve.

Za sva ta društva ne može se reći da su već sada, u prvoj fazi svoga rada, našla pravi put, da su aktivna, da daju pozitivne rezultate. Ali se to, srećom, može kazati za većinu, a za neke dodati — da rade svesrdno, da se zalažu sa elanom, da strasno njeguju svoju umjetnost i njome da služe narodu. Neka se već i ističu i služe kao primjer. Da usput navedemo samo dva. Mostarski »Abrašević« imao je za 11 mjeseci 213 proba, 20 samostalnih i 14 izvođenja sa ostalim sekcijama. Njegov prvak, Stojan Milićević, dao je sam za 6 mjeseci — 361 frontovski čas. To je »Abrašević« koji se istakao i na nedavnoj smotri u Sarajevu. Ali, ima takvih društava, koja se nečijom omaškom nisu istakla na ovoj smotri. Sarajevsko PTT, na primjer, čija dramska sekcija u izboru djela i njihovom prikazu nije imala sreće ni prošle ni ove godine, agilno je društvo koje je dobilo dvije prelazne zastavice, koje je u prvoj godini (1945) dalo 76, a samo za četiri mjeseca ove godine 38 priredbi (12 na građevinskim radilištima, 6 na šumskim i 20 ostalih), a dosad ukupno 318 priredbi!

Jedan od načina na koji Savez pruža pomoć svojim članovima jesu i smotre: sreske, oblasne, republičke. Najnovija smotra amaterske drame Bosne i Hercegovine, koja je sastavni, upravo završni dio festivala koji je u čast Dana ustanka, 24 — 27 jula 1949 g., organizovao Savez — festivala na kome je 100 horskih, folklornih i muzičkih grupa sa oko 1.700 izvođača, te guslara i recitatora, prikazalo svoju umjetnost pred 40.000 gledalaca — održana je prvi put u istoriji Bosne odvojeno, samostalno. Samostalno je ona izvedena ne samo iz tehničkih obzira — što je u sklopu opšte smotre drama ostajala skoro neprimjećena, zatrpana, zabačena u male zatvorene prostorije — nego i zato da se podvuče povezanost amaterske drame i profesionalnih pozorišta u zajedničkom poslu i cilju.

Smotra je trajala 7 dana, 5—11 decembra. Na njoj je sudjelovalo 15 najboljih dramskih grupa Bosne i Hercegovine (odabranih na oblasnim smotrama koje su održane pred julski festival) — 8 iz Sarajeva a 7 iz unutrašnjosti (2 iz Mostara, po 1 iz Zenice, Prnjavora, Trebinja, Bijeljine i Šamca).

Pozorište NR B i H je dramskim grupama stavilo na raspolaganje zgradu, tehnički personal, omogućilo im prethodne probe, dalo im dekor, kostim i maske — upšte, učinilo sve da Savezu olakša dobru i brzu organizaciju, a amaterima ne samo da se prikažu na sceni centralnog pozorišta svoje republike nego i da se oslobode zamršenih briga oko tehničkih priprema. Ova pomoć našeg pozorišta vidno je podigla organizacioni, tehnički, pa i umjetnički nivo čitave smotre.

Svi učesnici u smotri i pretstavnici ostalih dramskih grupa BiH koji su na smotru pozvani kao posmatrači, zadržani su cijelo vrijeme u Sarajevu. Svi su oni mogli da prate probe i pretstave, da posmatraju rad ostalih grupa, da upoređuju i da uče. Tom učenju znatno su doprinijeli i sastanci koje je Savez organizovao u toku same smotre. Na ovim sastancima, koji imaju značaj seminara, podnosili su članovi žirija referate o pretstavama koje su do toga dana izvedene. Ti referati, opet, prenosili su mišljenje i zaključke žirija, koji je svakog dana poslije završene večernje pretstave održavao sastanke, analizovao izvođenje po izvođenje i stvarao zaključke. Poslije ovih referata vođene su diskusije, stavljana pitanja, davani odgovori i stručna mišljenja o pitanjima repertoara, izbora djela, procesa stvaranja pretstave, teorije i prakse glume itd. Ovakvi sastanci održani su 8, 9 i 10 decembra. Na četvrtom sastanku izvršen je pregled rada smotre, i saopštene nagrade. Peti sastanak bio je posvećen kritici zaključaka žirija, prema tome i kritici nagrada, zatim zapažanjima i kritici organizacije smotre, njenog rada i reda; na njemu su pretstavnici grupa izvijestili o radu svojih kolektiva, o pripremanjima za smotru, o smetnjama na koje su udarale i načinima kako su ih rješavale, o željama i namjerama u budućem radu.

*

Dvije su glavne smetnje koje usporavaju napredovanje, pa nekad i kače rad amaterskih dramskih grupa: nemanje reditelja i pitanje repertoara. Izbor djela i nije lak, jer dramska literatura još ne može da zadovolji potrebe amatera koji, opet, kad biraju djelo, češće precijene nego što tačno ocijene svoje mogućnosti. Malo Duvno izabralo je, na primjer, jednom — Gogoljevu »Ženidbu«, a Šamac — Cankarevog Kralja Betajnove — djela koja daleko premašuju njihove reditelјske i izvođačke snage. Ako ne takvi, slični izbori dešavaju se i sad.

Da im pomogne, Savez je lani sastavio i objavio okvirni repertoar za dramske grupe svojih članova koji je, u malom, došao do izraza i na ovoj smotri. Na njoj su od srpskih komediografa dani: Sterija (Laža i paralaža, Pokondirena tikva — dva puta) i Nušić (Sumnjivo lice, Ožalošćena porodica i D-r); od starijih hrvatskih pisaca prikazan je V. Car Emin (Na straži), a od savremenih Mirko Božić (Devet gomolja), od slovenačkih: Cankar (Sluga Jernej i njegovo pravo — u dramatizaciji Mire Kopača, dva puta) i, savremenih, Matej Bor (Odrpanci); od ruskih klasika: Gogolj (Ženidba) i Čehov (Medvjed, Prosidba), te od savremenih B. Gorbatov (Mladost otaca — u prikazu OKUD »Salko Pezo« iz Mostara).

Najbolji izbor izvršila su društva »Radojka Lakić« iz Bijeljine (Ožalošćena porodica), »Vaso Miskin — Crni« iz Sarajeva (Laža i paralaža) i »Novak Pivašević« iz Prnjavora (Medvjed). Suprotno od toga, i na isti način, ma da u dva razna mjesta, postupila su dva društva: PTT iz Sarajeva i »Vaso Miskin Crni« iz Trebinja koja su dala Pokondirenu tikvu (I čin), te »Iskra« iz Zenice (Ženidba).

Kad je riječ o smetnjama, onda poslije pitanja izbora djela dolazi odmah pitanje podjele uloga. Ovaj put, doduše, nije se ponovio ni jedan slučaj od onih koje smo vidjeli na prethodnoj smotri kad su zbog rđave podjele uloga ne samo upropaštavane pretstave nego postizani suprotni efekti. Tako je Tešanj prikazao Pavičićevu »Pamet u glavu« djelo sa dobro nađenom temom iz klasne borbe na selu. Tu je uloga pretstavnika radničke klase koji i po tekstu govori u parolama, dana amateru koji ne živi na sceni, a uloga seljaka-srednjaka koga je i pisac dao uvjerljivije, dana najboljem glumcu, tako da je kulak koji je glumom za čitavo koplje otskočio od radnika, prosto privukao pažnju publike i — djelovao reakcionarno. Slično po posljedicama postupila je i ona grupa u jednom bosanskom mjestu koja je policajce obrenovićevske Srbije u jednom Nušićevom komadu obukla u uniforme — naših milicionera!

To se sad nije ponovilo, ali su izvođenja i onih djela k ja smo spomenuli kao najbolje dabrana, manje ili više trpjela zbog toga (advokat i mladić u Ožalošćenoj porodici, Mita u Laži i paralaži, komesar i komandir u Devet gomolja, Frane »Na straži« itd.). Takve, kad omaške, kad nebrige javljaju se pogotovu kad su u pitanju manje i, naročito, one najmanje, epizodne role koje se, sasvim pogrešno, prenebregava u.

Pitanje reditelja — to je najteže pitanje naše amaterske drame, jer je on umjetnički rukovodilac, od njega zavisi i izbor djela, i podjela uloga, i idejno-umjetnički rad, i disciplina, sve.

Pa i pored svih nedostataka koje smo zapazili, ova je smotra ubjedljivo pokazala napredak upravo kod reditelja-amatera. Profesionalni glumac kao reditelj često nema ni vremena da ispituje mogućnosti i sklonosti amaterove, da iz njega izvuče kvalitet i osposobi ga da sam, svojim sredstvima tumači rolu; on glumcu-amateru pokazuje kako bi on igrao koju ulogu. To amater obično upije u se kao aparat sliku, koju poslije reprodukuje. Odatle i talentovani amateri često glume kao dvojnici svojih učitelja. Tako smo na ovoj smotri vidjeli kod Mare (Na straži, u prikazu KUD »Metalac«, Sarajevo) mimiku, hod i gest njenog reditelja Jolande Đačić, a kod kolektiva slušali njen naglasak; još smo frapantniju sličnost vidjeli na tumaču sluge Jerneja (u prikazu KUD »Vl. Perić—Valter«, Sarajevo) koji je ponekad zaboravljao sebe, i držao se, koračao i gestikulisao tačno kao Miro Kopač. Itd.

Inteligentan reditelj-amater, pak, prisnije vezan za svoj kolektiv lakše upoznaje amatera-glumca i, zajedno s njim, lakše traži njegove izražajne mogućnosti.

Mi smo namjerno počeli govoriti odmah o reditelјevoj obradi same glume, jer su oni od nje i počinjali. Ali se sad već može govoriti i o njihovoj koncepciji djela. Aco Simić, reditelj Ožalošćene porodice, dao je jednog dobrog Nušića, dao ga je bez onog tipiziranog zastranjivanja u grotesku. U ovoj pretstavi koja je sva satkana od fine mjere, osjećala se znalačka, čvrsta reditelјeva ruka, i to treba podvući. A Aco Simić je zlatar iz Bijeljine, koji je gledao pretstave devet djela, sam igrao u sedam, a režirao jedno, amater koji strasno voli svoju umjetnost. I on nije samo režirao. On je i glumio. Tumačeći Agatona on je dao kreaciju koja ga svrstava među naše najbolje amatere. Za svoju glumu on je dobio jednu od prvih nagrada, za režiju prvu, a njegov dramski kolektiv »Radojka Lakić« (koji je samo u 1949 g. dao 26 samostalnih pretstava!) — jednu od prvih nagrada za pretstavu na smotri.

Isto je tako, s mjerom i uspješno, dana Laža i paralaža. Režija (»Kolektiv« »Vase Miskina — Crnog«, Sarajevo) pravilno je uočila bitno — ismijati sve što je izopačenom vidu sa Zapada u svoju zemlju unosila mlada vojvođanska buržoazija — djelo dobro postavila i protumačila ga i u cjelini, u harmoničnoj igri, i odličnim tumačenjem pojedinih rola.

I ostali reditelji koji su se istakli, amateri su — Ante Novaković (»Abrašević«, Mostar), Mika Vukojević (»V. Perić — Valter«, Sarajevo), Ivan Habijanec (»Novak Pivašević«, Prnjavor), Mustafa Alibegović (»Mitar Trifunović — Učo«, Šamac). Prva tri manjeviše su školovani ljudi, ljudi koji su gledali dobro pozorište i na njemu se učili. Četvrti, Mustafa Alibegović, najinteresantnija je reditelјska pojava na ovoj smotri. Po zanimanju on je bio krojač; sad je knjigovođa. Bez teoretske spreme, bez poznavanja dramske umjetnosti (u životu on je gledao 10 drama, a glumio 11) on je sad postavio Nušićevog D-ra, i u njemu igrao glavnu ulogu, režirao ga je istina, po klišeu koji je vidio i zapamtio, ali solidno, seriozno, vjerno tekstu — bez imalo gaženja u karikaturu. U malom Šamcu od 2.300 stanovnika on je uspio da okupi dramsku grupu, smjelo se prihvatio jedne teže i duže četvoročine i mnogoljudne stvari (16 lica!) i ma da bi mu se moglo zamjeriti što nije izabrao djelo lakše i sa manje lica, ipak mu se i pored nedostatak i griješaka može i mora priznati da je dao pretstavu koja se mogla sasvim lijepo gledati, da je u svojim uslovima dao — dobru pretstavu. On sam je uz to glumio Životu, inteligentno ga (ma da prilično ravno) i odvažno pronio kroz četiri duga čina — zajedno sa ujka-Blagojem (Anto Ivezić) — stalno u naporu, stalno noseći scenu i stalno u centru pažnje. Nagrađen je i za režiju i za glumu, a za glumu nagrađena su mu još tri suigrača. Vrijedilo bi se zamisliti nad pojavom kakva je ovaj samoniklj glumac i reditelj! I još više, saznati: koliko su on i njegovi drugovi uložili ljubavi i napora da savladaju teškoće i u Šamcu ostvare pretstavu koja bi mnogim mogla poslužiti kao primjer!

Suprotan je primjer sa Sterijinom Pokondirenom tikvom koju su prikazala dva društva, jedno iz Sarajeva, drugo iz Trebinja, jedno u režiji profesionalnog glumca, drugo u režiji amaterovoj, a obadva skoro na identičan način — po klišeu po kome se kod nas već decenijama prikazuju naši komediografi.

Kod nas se Sterija rijetko prikazuje dobro, naročito ovo njegovo djelo. U Bosni on još uvijek nije kod kuće kao jedan Nušić, na primjer — što nikako ne znači da ga ne treba davati. Naprotiv! ali sa više prostudiranosti i mjere.

Pokondirena tikva bila je za izvođenje možda najteže djelo na ovoj smotri i utoliko teže, što u njemu i autor pomalo vuče u burlesku. Tu težnju režija je — sarajevska više od trebinjske — svojom koncepcijom u tumačenju likova, na prvom mjestu Feme, donekle odvela u karikaturu koja je više izazivala sažaljenje nego potsmjeh. Njena Fema bila je jednotona, i u kreščendu od početka do kraja; ni traga nije bilo od one skale tonova od kojih je ona komponovana i od kojih po jedan treba da odzvoni na svaki događaj, da reagira na svaku ličnost — uvijek na svoj, svojstven način.

Prikazujući režiju, mi smo prikaz ilustrovali samo sa najizrazitijim primjerima. Tako smo postupili zato što bi nas i običan prikaz i same režije svih 15 djela — koja to inače sva zaslužuju — nužno odveo u širinu kojoj nije ovdje mjesto.

Ne manje bi se moglo govoriti i o pojedinačnoj i zajedničkoj glumi ova 152 amatera od kojih se priličan broj izdvaja talentovanom, pa često i prostudiranom igrom, koja je na mjestima bljesnula kao otkrovenje. Na ovoj smotri glumilo se uglavnom dobro, naročito pojedinačno pa i u komadima koji su inače, u cjelini, podbacili, kao što je bilo neuspjelih pa i loših gluma i u najboljim pretstavama.

Kao što to obično biva, amateri su najčešće glumili sami sebe, to jest, nisu uopšte glumili, nego su na sceni postupali onako kako bi to činili u životu; to su oni koji se još ne snalaze na sceni. Manji broj glumio je na način kako je vidio kod nekog glumca, i zapamtio; to su oni koji postupaju mehanički. Najmanji je broj živio na sceni realističkom glumom, tumačio lik koji je imao da ostvari.

U većini slučajeva ili je reditelj obrađivao čovjeka po čovjeka, scenu po scenu, zasebno i samostalno, tako da su ljudi ostajali bez kontakta a scene bez logičke povezanosti, ili nije bilo ni toga, nego su amateri manje ili više naučili svoj tekst, napregnuto čekali kad će sagovornik da završi da bi i oni izgovorili svoj tekst i onda ostajali na sceni nepovezani sa događajem, tako da njihov govor, pokret, gest, grimasa nisu proizlazili kao prirodno reagovanje na ono što se u njima i oko njih zbiva. Odatle su ljudi djelovali kao neživi, a pretstave kao — »pretstave«, a ne kao život.

Najbolju glumu na ovoj smotri — i po tačnoj koncepciji, i po snazi umjetničke doživljenosti i po uvjerljivom tumačenju — dala je Koviljka Veljković (Sarka u Ožalošćenoj porodici). Njena gluma koja je prešla okvire amaterstva i približila se čistom, umjetničkom interpretiranju čovjekovog lika na sceni, ide u red najboljih ostvarenja jednog od markantnijih Nušićevih tipova kod nas uopšte. — Dušan Žigić (Marko Vujić u Laži i paralaži) svojom odličnom glumom uvjerio nas je da je u stalnom napredovanju. On je Markov lik — o kome je poznato da nije srećno komponovan — lik koji se naglo, nemotivisano lomi, protumačio živo, uvjerljivo i, naročito, razumljivo — i to baš po najosjetljivijoj, po idejnoj oštrici djela. — Stojan Milićević (Jernej u »Abraševićevom« prikazu) svojim talentom, svojim četrdesetogodišnjim amaterskim iskustvom, i sa toplim, ljudskim akcentom oživio je Jerneja eksploatisanog trudbenika. Jerneja čovjeka koji ima svoje ja, koji je pošteno radio i vjerovao u božju i ljudsku pravdu i jednog dana se, sagledavši istinu, razočarao u život i ljude, i — pobunio. — Mirko Fatur dao je vrlo dobro lik našeg čovjeka (Andrija u Devet gomolja) koji se u borbi preobražava u svjesnog borca za slobodu i bolji život; naročito je bio dobar u scenama koje prikazuju trpljenje naših boraca zbog gladi.

Posmatrana u cjelini, ova je smotra imala trostruki značaj i postigla trostruki uspjeh: kao jedan od najistaknutijih kulturnih događaja prošle godine u BiH ona je potvrdila naša društvena stremljenja, brigu za čovjeka i stil našega rada na njegovom kulturnom uzdizanju — kao prvom preduslovu za izgradnju socijalizma kod nas. Kao manifestacija smotra je pokazala šta možemo i koliko smo u stanju da učinimo u ovoj fazi našeg razvitka — i organizaciono i umjetnički, pokazala je naš napor i zamah i na umjetničkom polju; kao način učenja, smotra je bila škola u kojoj su amateri dramske umjetnosti imali prilike da vide i čuju, da saznaju i nauče — naročito upoređujući svoj rad sa radom drugih grupa i izvođača, i obrnuto.

Obilno ih crpeći i smišljeno se koristeći tim saznanjima i iskustvima, oni će ih sada primjenjivati prvo kod sebe, zatim ih dalje prenositi i njegovati, i time sve više uzdizati važnost i nivo dramske umjetnosti, koja kod nas služi koja, sve više oplemenjivana i sve znalačkije rađena, tek treba da **posluži našem radnom čovjeku, našem narodu.**

O PROZNOM IZRAZU

(INDIVIDUALIZACIJA JEZIKA LIČNOSTI)

Čedomir KISIĆ

Sve nova i nova književna djela i djelovanje brojnih časopisa u našoj zemlji ne samo da su dokaz intenzivnog književnog života i ne samo da ostvaruju ulogu socijalističke književnosti utirući put njenom punom procvatu, nego i daju bogatu građu za teoretsku analizu mnogih književnih pitanja. A različite teme iz naše stvarnosti, različiti putevi njihove obrade — čine to mnoštvo pitanja raznovrsnim.

No sva se ona ne daju postaviti, obuhvatiti i iscrpsti. Sva ona ne traže uobičajeni opšti pogled i suviše veliko otstojanje. Ima ih mnogo koja zahtijevaju sitni rad, »anatomska« ispitivanja, I čini mi se da je jeda od nedostataka naše književne kritike zapostavljanje ovog sitnog rada (ali takvog koji pretpostavlja estetsko mjerilo, a ne vodi oživljavanju, u bilo kome vidu, tendencija »filološke struje«). Jer tu, u području slike — jedinice umjetničkog mišljenja, u području izraza riječničnog, često se mogu ponajbolje nazreti svojstva i tendencije konkretnog umjetničkog procesa.

Ovdje će biti riječi o jednom od takvih pitanja: o individualizaciji jezika lica i o sredstvima te individualizacije koja se zapažaju u omladinskim časopisima.

Pripovijetke V. Jelića (»Šejtan biljka«, — »Mladost« br. 9) i E. Stijačić (»Nekrčenim putevima«, — objavljena u »Zori« br. 10) daju zanimljiv materijal u vezi sa ovim pitanjem i, po mom mišljenju, otkrivaju karakteristične tendencije u konkretnom prilaženju individualizaciji likova pomoću jezika.

U pripovijeci »Šejtan biljka« (tema: prvi koraci u gajenju nove kulture — pamuka u dolini Neretve) za osnovno sredstvo individualisanja Ibrahimove ličnosti uzeta je uzrečica »na priliku« i nekakve naivne, kratke lijene i nepokretne rečenice.

Ibrahim ovako govori:

»Jače, ni traga busenju — drugovi. Nježna je to biljka. Nije vam to — **na priliku** — kukuruz, i izdika lopuža gdje god ga baciš.«

»Da nije sina, ne bih ja ono potpisao, Džaba oni govore: biće ljepše, bogatiji život.

Kao da se ja u to razumijem. Ta ni do sada niko nije pitao Ibru Omerovića kako bi on — **na priliku** — želio da živi.«

»Procvjetalo... **na priliku** ko vuna.« Itd.

Tako je ovo »na priliku«, volens—nolens, postalo centralni elemenat u individualizaciji Ibrahimove ličnosti, najizrazitiji simbol te ličnosti. Teško da se ovom toliko ponavljanom uzrečicom daju izvući misli, osjećanja i preživljavanja starca, dakle ono što bi gradilo suštinu lika. A vrlo je lako, međutim, insistiranjem na uzrečici i takvim govornim temperamentom izazvati banalizovanu pretstavu dobrog, naivnog starca oko koga se zbivaju »čuda«, koji se vrti oko »na priliku« poput štapa u njegovoj ruci. Na takvog starca pisac sigurno nije mislio.

Od tog površnog i neubjedljivog uobličavanja jezika ličnosti do očevidno nasilne intervencije u govor te iste ličnosti ostaje samo jedan korak. I pisac je taj korak učinio:

»...Džaba oni govore: biće ljepše, bogatiji život. **Kao da se ja u to razumijem.**« Ta i do sada niko nije pitao Ibru....«

Sasvim neuvjerljivo djeluje istaknuta rečenica i bila je potpuno suvišna kao eksplikacija.

U pripovijeci je bilo i metamorfoze uobičajenih uzrečica, ali se malo mijenjalo na stvari. Tako napr. Ibrahim jednom prilikom veli:

»A kad se predaju plodovi, biće i novaca. I nije tu do varancije — **ko mislim.**«

Besumnje, upotreba ove jedne te iste izražajne varijante, ovo forsiranje kvazinarodskih, »tradicionalnih« izraza kao istaknutih spoljnih oznaka obrađivanih karaktera, ovo zamračivanje unutrašnjosti lika rastvaranjem regionalnih boja u piščevoj fantaziji okrenutoj nekom vodnjikavom starčevom gledanju na novo — odvode u formalizam dijaloških mjesta u pripovijeci. Taj formalizam pothranjivan je ovdje nasilnim i nevještim kombinovanjem elemenata fotokopije govora ličnosti sa piščevim riječima, što se vidi i u navedenim primjerima.

Pa iako ima drugih pozitivnih kvaliteta (o kojima ovdje nije bilo riječi s obzirom na temu osvrta), razumije se da jedna pripovijetka ne može biti u cjelini dobra ako se najveća pažnja ne obrati dijaloškim mjestima i radu na individualisanju jezika lica i izgrađnji vlastitog izraza koji neusiljeno daje osnovnu boju djelu.

I kod pripovijetke »Nekrčenim putevima« problem izbija sa ove iste strane. Individualizacija jezika lica je nedorađena i slaba. Blijede i konvencionalne uzrečice i ovdje se pojavljuju kao osnovno sredstvo individualizacije jezika. Tako napr.:

Dane se karakteriše uzrečicom »čoječe«.

»A prije, čoječe, ja bogami sve mislio štogod se radi pravo je. Kad ono vidiš i nije. Lani sam ja, čoječe, kupovao, kupovao krompir da nadomirim državi... Prešjednik, čoječe, gazda...«

(Pa kad već ponavlja »čoječe«, zašto je onda trebalo ponoviti »kupovao«, ako se ne ide za tim da se lik projicira uzrečicama?).

postavljeno rukovodstvu.

Omladinca-knjigovođu do iznemoglosti prati i sputava »ovaj«:

»Pa evo, ovaj, pravo da rečem, ja a sigurno i ostali, ja, ovaj, nisam znao da se **naša** borba vodi, **do**, ovaj, večeras.«

Trifko se poznaje po uzrečici »oni«:

»Drugovi! — ...Mi idemo jope u ljepši život. I tako iduć**i**, oni, svašta smo sreli i sugreli i još ćemo, oni, sresti — svašta ćemo bogami sresti...«

(A ovdje već čitaoca napušta vjera u istinitost ličnosti takve kakvom ju je pripovjedač prikazao).

I tako je, i pokraj želje piščeve da umjetnički odrazi savremeni život našeg sela, ali želje čije je ostvarenje bilo, izgleda, u stopu praćeno težnjom da se raznovrsnost likova podvuče čestim i neprirodnim ponavljanjem »karakterističnih« riječi, — došlo do paradoksa da sve te ličnosti koje sudjeluju u borbi za socijalizam (koje se spominju u pripovijeci) — imaju, uglavnom, jednu zajedničku osobinu: da zbunjeno govore, da im uzrečice lome jezik, da eto, imaju i žele mnogo da kažu, ali... ne umiju! Individualisanje likova potcrtavano uzrečicama kao bitnim elementom na koncu je dovelo do »uravnilovke« karaktera. A ova znači otstupanje od stvarnosti, a time i od umjetničke istine.

Obična misao se sama nameće i u njoj pitanje: postoji li selo, u kome se ljudi, skoro odreda, (jer je pisac nesumnjivo stvarao tipove) — pomažu u govoru uzrečicama? Ne pretjerujemo, niti smo išta novo rekli ako kažemo: takvo ne postoji. Ali zato postoji jedan drugi jezik, zdrav, krepak i stvaralački, na kome je stvoreno narodno blago — umotvorine koje su obogatile naš duhovnu riznicu. Kontinuitet njegova razvitka nije prekinut. Danas, više nego ikada ranije, u našem selu, u čijem životu nastaje veliki preokret, postoje mogućnosti da se čuje zdrava, snažna i lijepa riječ. I ona se čuje. Treba je takvu uhvatiti i umjetnički donijeti. Jer ne mora veliki borbeni i radni napor uvijek pratiti naporna i s mukom rođena riječ, kao što bi se to moglo zaključiti čitajući radove nekih prozaista. I mi bismo željeli da čujemo lijepu riječ za veliki napor, jer se ona u njemu i rađa.

Otuda gledano — postaje nerazumljivo i pisanje na nekoliko mjesta u istoj pripovijeci riječi »prešjednik«. Ova riječ se, u ovakvom slovnom odnosno glasovnom sastavu, stavi u usta jednoj ličnosti, da bi vjernije odjeknula. Teško je vjerovati međutim, da ima dijalekta i kraja u našoj zemlji, gdje se to »š« izgovara kao **čistobojna** glasovna jedinica. Ali ispadanje dentala **d i t** u govoru ne daje pravo piscu da na osnovi složenije izgovorne prirode glasa (koja rezultira iz unutrašnjeg odnosa u ijekavskoj glasovnoj skupini **sj** i nalazi svoje obrazloženje u nauci o jeziku), za što u našem jeziku nema formalne, slovne oznake — jedan osjetljiv proces završi i proizvoljno materijalizuje.

I u ovom slučaju dolazi do izražaja tendencija (iako, vjerujem, ne svjesno i ne namjerno) snižavanja i konstruisanja neobičnog žargona i jezika u našem selu, koji je poštopoto suprotan književnom jeziku pa i u slučajevima kada te suprotnosti nema u stvarnosti. Zato, po mom mišljenju, nije trebalo onako napisati riječ pretsjednik. Jer ako seljak ne kaže **pretsjednik**, a nikad se ne čuje **prešjednik**, onda bi se, po mom mišljenju, **pisac** trebalo da odluči za izgovorni »**međustupanj**« — **presjednik**, a nikako za »prešjednik«. Na taj način ostalo bi se najbliže stvarnosti a i ublažila bi se suprotnost između književnog i nekniževnog izraza u ovom slučaju (bar ortografska). Kraj očite teškoće u pogledu formalnog obilježavanja spornog glasa, to nam jedino ostaje. U protivnom, nema sumnje, da će se dospjeti u jedan vid naturalizacije jezika (u smislu vulgarizacije).

Mladi pisac ima gdje da uči kako se individuališe jezik ličnosti. To su djela naših klasika i savremenih pisaca naših. Sjetimo se samo Čopićeve pripovijetke »Majka Milja«, gdje ima poučnih primjera kako se individuališe jezik — i bez uzrečica:

— Ideš odavde ravno sve do majke Milje, pa ujutru porani od nje, pa se prihvati planine i eto te u Racin štab — upućivao je iskusni kurir svoga mladog druga.

Ili:

— Eto ti, još mu čestito ne čuješ glasa, a već ti ga otme rat, a ja mu nijesam dala ni zelene jabuke — žalila se Milja svojim daljim komšinicama koje bi urijetko navratile do nje, da se izjadaju i porazgovaraju.

Tako se i jezik kurira i jezik majke Milje susreću u konkretizaciji lika majke, da pokažu svu sadržajnu ljepotu lika. Ali svak govori svojim jezikom — individualnosti nisu neutralisane.

* * *

Analizirani primjeri nam govore koliko ozbiljnije treba prići postupku individualizacije. Treba razvijati i njegovati estetsku usmjerenost, ali kao takav kriterij koji neće dopustiti ove krajnosti: ni idilizaciju, niti vulgarizaciju jezika lica, kriterij koji će dosljedno služiti umjetničkoj istini, a ova uporno zahtijeva »jasan i tačan jezik, **brižljivo odabrane riječi**« (Gorki). I na kraju, u vezi s temom osvrta, mislim da se pun razmah dijaloške forme i produbljena individualizacija ne daju zamisliti ako se uzrečice ne shvate kao **sekundarna** (neobavezna) sredstva građenja lika.

DVADESET I ŠEST GODINA OD SMRTI LENJINOVE

JEDNO LENJINOVO PISMO

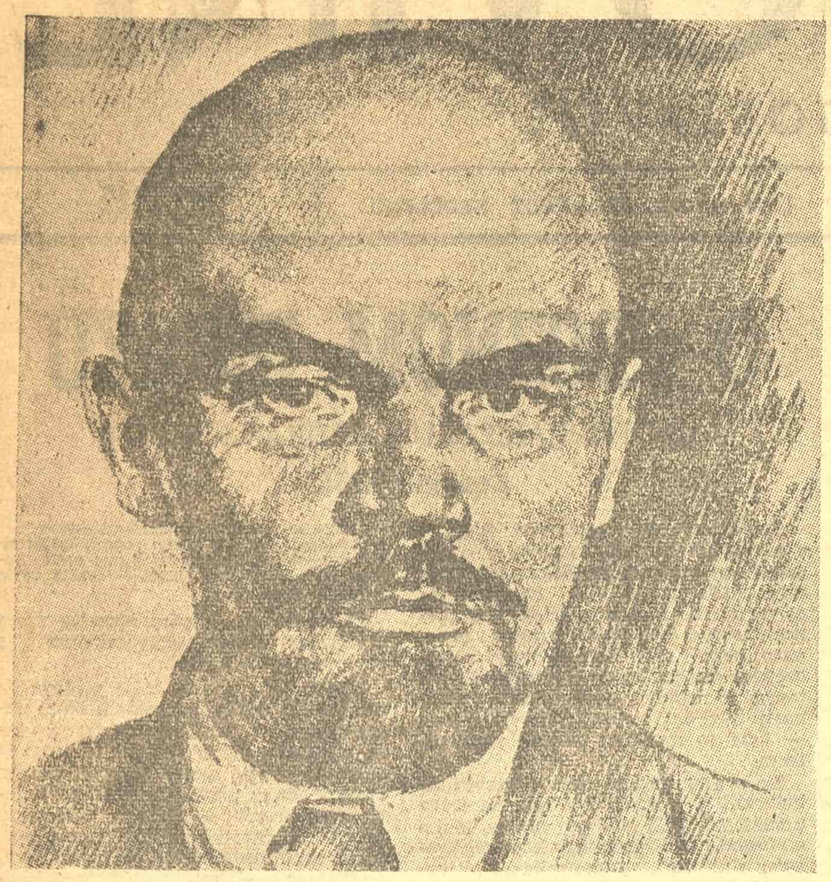

Godine 1913 u moskovskom Hudožestvenom teatru pripremala se, posle prikazivanja »Braće Karamazova« (1910), izvedba dramatizacije i drugog romana F. M. Dostojevskoga: »Nečiste sile«. Bile su to godine surove stolipinske reakcije posle sloma revolucije od 1905, period u kom je jedan deo pisaca napustio svoje ranije revolucionarne ideje, udaljio se od revolucionarnog pokreta i stao da tone sve dublje u misticizam i pornografiju (Andrejev, Arcibašev). Gorki je shvatio da ni inscenacije Dostojevskoga u tom vremenu nisu slučajne pojave, i, u jednom članku, on je pozvao »sve duhovno zdrave ljude, svakog kome je jasna potreba ozdravljenja ruskog života — da protestuje protiv postavljanja dela Dostojevskoga na pozornicu«. Jedna grupa pisaca (Mereškovski, Sologub, Kuprin, Remizov i dr.) napala je zbog toga Gorkoga, ali je on i u drugom članku ostao pri svojoj tezi, govoreći da Rusiji »ne treba sada prikazivati Stavrogine, nego nešto drugo. Neophodno je propovedati hrabrost, neophodno je duhovno zdravlje, akcija, a ne posmatranje samoga sebe, neophodan je povratak izvoru energije — demokratiji, narodu, društvu i nauci«. (Oba ova članka — »O karamazovštini« i »Još o karamazovštini« — prevedena su u predratnom naprednom časopisu »Izraz« 1939, str. 152—162. U zbornik Gorkoga »O literaturi« koji je nedavno izdala »Kultura«, nažalost, nisu ušli.) Sva partijska štampa složila se, u nizu članaka, sa stavom Gorkoga, a i Lenjin se bio obradovao tom odgovoru »na »ridanje« za Dostojevskim«, ali je u to saznao da postoji još jedan, neobjavljeni, pasus u tekstu Gorkoga, pasus u kom su došle do izraza recidive idealističkih skretanja iz perioda kad je Gorki bio pod uticajem religiozno-filozofskog pokreta »traženja boga« i »građenja boga« (Bogdanov, Lunačarski i dr.), kad je objavio svoj roman »Ispovest«. Povodom tog pasusa je i napisano ovo pismo koje je zanimljivo po žestini kojom je Lenjin reagovao na pokušaje unošenja religioznih i idealističkih magla u kolebljivu malograđaninovu dušu, na serviranje ideje boga »u bonbonama i u raznim šarenim hartijicama«. Uzbuđenje Lenjinovo biće još razumljivije ako napomenemo da je Gorki već jednom bio priznao Lenjinu — u razgovoru na ostrvu Kapri u leto 1910 — pogrešnost svojih »bogostroiteljskih« ideja iz »Ispovesti« (vidi: Lenjin — Gorkom 22 novembra 1910).

Ali ne manje zanimljivo je pismo koje donosimo i po ljubavi za Gorkoga koja izbija iz svakog Lenjinovog retka.

Gorki je pravilno primio Lenjinovu kritiku, i, u kasnijim izdanjima ovih svojih članaka, izbacio je ovaj pasus.

Pismo donosimo iz knjige: Lenjin, »O književnosti«, izdanje »Kulture«, Beograd 1949.

(Sredinom novembra 1913 godine)

Dragi Alekseju Maksimoviću! Šta Vi to radite? — to je prosto užas, zaista!

Juče sam pročitao u listu »Reč« Vaš odgovor na »ridanje« za Dostojevskim i bio sam spreman da se radujem, a danas dolaze likvidatorske novine i tamo je štampan pasus Vašeg članka koji nije bio u listu »Reč«.

To je ovaj pasus:

»A »traženje boga« treba **privremeno**« (samo privremeno?) »odložiti, — to je nekoristan posao: nema šta da se traži tamo gde nije ništa ostavljeno. Ako ne poseješ, nećeš ni požeti. Vi boga nemate. Vi ga još »(još!)« niste stvorili. Bogove ne traže, — **njih stvaraju**; život se ne izmišlja, nego se stvara«.

Ispada da ste Vi protiv »traženja boga »samo« privremeno«!! Ispada da ste Vi protiv traženja boga **samo** radi toga da biste to zamenili građenjem boga!!

Pa zar to nije užasno što se kod Vas desava takva stvar?

Traženje boga ne razlikuje se od građenja boga, ili pravljenja boga ili stvaranja boga itd. nimalo više nego što se žuti đavo razlikuje od plavog đavola. Govoriti o traženju boga ne za to da bi se izjasnilo protiv **svakojakih** đavola i bogova, protiv svake idejne nekromanije (svaki deda-boga je nekromanija, — pa neka je to i najčistiji, najidealniji, ne traženi, već pravljeni deda-boga, svejedno), — već za to da se plavi đavo pretpostavi žutom đavolu, to je sto puta gore nego ne govoriti uopšte.

U najslobodnijim zemljama, u onim zemljama gde je **uopšte** neumesno pozivanje »na demokratiju, na narod, na javnost i nauku«, — u takvim zemljama (Amerika, Švajcarska itd.) narod i radnike naročito marljivo zagluplju baš idejom najčistijeg, duhovnog, pravljenog deda-boge. baš zato što je svaka religiozna ideja, svaka ideja o svakom deda-bogi, čak i svako koketovanje s deda-bogom neizreciva gadost, koju osobito strpljivo (a često čak i dobronamerno) dočekuje demokratska buržoazija, — baš zato je to najopasnija gadost, najgnusnija »zaraza«. Masa kudikamo lakše otkriva milion grehova, pakosti, nasilja i zaraza fizičkih, i zato su one kudikamo manje opasne nego fina, duhovna ideja o deda-bogi, obučena u najkićenije »idejno« ruho. Katolički pop koji upropašćuje devojke (o kome sam maločas slučajno čitao u jednom nemačkom listu) — kudikamo je manje opasan baš za »demokratiju« nego pop bez mantije, pop bez grube religije, idejni i demokratski pop koji propoveda stvaranje i pravljenje deda-boge. Jer prvoga popa je lako razgolititi, osuditi i proterati — a drugi se ne može tako lako proterati, razgolititi ga hiljadu puta je teže, a »osuditi« ga — na to nijedan »trošan i žalosno kolebljiv« malograđanin neće pristati.

I Vi, poznajući »trošnost i žalosnu kolebljivost« (ruske: zašto ruske? a zar je talijanska bolja??) **malograđanske** duše, zbunjujete tu dušu otrovom, najzaslađenijim i veoma vešto serviranim u bonbonama i u raznim šarenim hartijicama!!

Zaista, to je užasno.

»Dosta je već pljuvati na samog sebe, koje kod nas zamenjuje samokritiku«.

A zar građenje boga nije najgora vrsta pljuvanja na samog sebe??

Svaki čovek koji se bavi građenjem boga ili koji čak samo dopušta takvo građenje pljuje na sebe na najgori način, baveći se, umesto »delanja« **baš** samoposmatranjem, uživanjem u samom sebi, pri čemu takav čovek »posmatra« baš najprljavije, najgluplje, najropskije crte ili crtice svoga »ja«, koje tako obožava građenje boga.

S gledišta ne ličnog, već društvenog, svako građenje boga jeste baš zaljubljeno samoposmatranje glupog malograđanstva, trošne malograđanštine, sanjarskog »pljuvanja na samog sebe« filistra i sitnih buržuja, »koji su se razočarali i umorili« (kao što ste Vi izvoleli veoma tačno reći za dušu — samo ne bi trebalo reći »rusku«, već malograđansku, jer je i jevrejska, talijanska, engleska — jedan te isti đavo, svuda je prljavo malograđanstvo podjednako gadno, a »demokratsko malograđanstvo«, koje se bavi idejnom nekromanijom, dvostruko je gadno).

Čitajući pažljivo Vaš članak i domišljajući se kako Vam se mogla desiti u pisanju takva **greška**, ja ostajem zbunjen. Šta je to? Ostaci »Ispovesti«, koju Vi sami niste odobravali?? Njeni odjeci ??

Ili je to nešto drugo — na primer, neuspeo pokušaj spustiti se do opštedemokratskog gledišta umesto do proleterskog gledišta? Možda ste, radi razgovora s »demokratijom uopšte«, želeli (izvinite za izraz) da se proačite, kao što se ače s decom. Možda ste, »radi popularnog izlaganja« malograđanima, želeli da za trenutak dopustite predrasude **tog** ili **tih** malograđana??

Ali to je bio nepravilan način — bilo u kome smislu i bilo u kom pogledu!

Gore sam napisao da bi u demokratskim zemljama bilo uopšte neumesno da se proleterski pisac poziva »na demokratiju, na narod, na javnost i nauku«. No, a kod nas u Rusiji?? Kod nas takvo pozivanje nije uopšte umesno, jer ono takođe nekako laska malograđanskim predrasudama. A nekakvo pozivanje koje bi bilo uopšte do maglovitosti — kod nas će ga čak i Izgojev iz »Ruske misli« potpisati obema rukama. Pa zašto onda uzimati takve parole koje **baš Vi** odlično odvajate od izgojevštine, **ali koje čitalac neće moći odvojiti??** Zašto pred čitaocem prebacivati demokratski veo umesto jasnog razlikovanja malograđanâ trošnih, žalosno kolebljivih, umornih, razočaranih, koji sami sebe posmatraju, koji boga posmatraju, koji boga grade, koji bogu povlađuju, koji sami sebe pljuju, koji su nerazumno — anarhični — divna reč!! itd. itd.) — i proleterâ (koji umeju da budu srčani, i to ne na rečima, koji umeju da razlikuju buržoasku »nauku i javnost« od svoje, demokratiju buržoasku od proleterske)?

Zašto Vi to radite?

To đavolski vređa.

Vaš V. U.

P. S. Roman smo poslali preporučeno. Jeste li dobili?

P. S. S. **Lečite se ozbiljnije, zaista, da biste zimus mogli putovati a da ne nazebete (zimi je opasno).**

Vaš V. Uljanov.

U POVORCI

Života moga koren
u zemlju rodnu
sve dublje urasta,
i čini mi se
da je zbog mene
i pesma brigada,
i neba plavet,
i cvrkut lasta;
da je za mene stvoren
život taj,
što u kolu rada
ljubavlju spaja
srca ljudi,
i ništi mržnju,
zloguku avet,
lijući radosti sjaj.

I sve je moje
čega se taknem,
i svud sam na svome
gdegod se maknem!
Drugovi,
drugovi
vedrih i ponosnih lica,
ko živa bujica
naviru,
stižu.
Zemlja nam je
sva lepša,
sve jača,
jer drug
uz druga
napred korača.

U svetlo sutra
tutnji hod;
mladost žustra,
mladost razigrana,
u povorci,
pobedama novim
pesmu krilatu vije —
drugarskih ruku
zdravi me mâh.
I svak je poklič
signal;
i svako mi je ovde rod:
rođenog stabla
lisna sam grana,
života nova
topli dah.

Povorka napred kreće,
i ne vidim joj kraja —
u korak s njom
i ja koračam.
I kretaće se ona stalno,
i nikad zastati neće
na putu svom.

Ja živim,
jer u mom zamahu
hiljade zamahuju ruku;
u mom srcu
hiljade srdaca tuku...

Nikola DRENOVAC

IZ KONCERTNE DVORANE

Muzički život Beograda ima već svoj stalni i određeni lik. Poslovnice za kulturno-umetničke priredbe uspele su da zanimljivim naizmeničnim rasporedom i izborom kamernih i simfonijskih koncerata učine ovaj život raznovrsnim i interesantnim. Ovim našim osvrtom obuhvatićemo koncerte o kojima nismo pisali.

Na simfonijskom koncertu orkestra Radio-Beograda, kojim je dirigovao Živojin Zdravković između ostalih tačaka programa slušali smo i najnovije delo kompozitora Stanojla Rajičića. Koncert za violončelo i orkestar. Posle izvođenja njegovog klavirskog i violinskog koncerta (nagrađen saveznom nagradom za 1948 godinu), ovaj koncert pokazuje da Rajičić neguje ovakvu vrstu muzičkih kompozicija što treba pozitivno oceniti. On očigledno teži da se oslobodi izvesnih konstruktivističkih manira, karakterističnih za njegovo ranije stvaranje, i u tome svakako ima uspeha (nagrađeni violinski koncert). Međutim, ovaj violončelo-koncert, koji je u poređenju sa violinskim koncertom harmonski i formalno složeniji, po svojoj muzičko-sadržajnoj strani ne pretstavlja korak dalje. Naime, u melodici se oseća neubedljiva maestoznost (u prvom stavu), sklonost ka građanskom sentimentalizmu (drugi stav), dok je treći stav zasnovan na folklornim elementima, ostvaren u jedinstvenoj gradaciji. Ovaj stav je muzički uspeo i može poslužiti kao iskustvo u daljem stvaralačkom radu kompozitora.

Violončelista Mirko Dorner, koji je izvodio Rajičićev koncert, interpretirao ga je tehnički sigurno i temperamentno.

Kao drugi solista nastupila je zagrebačka umetnica Dragica Martinis, koja je otpevala tri pesme Cipre, Kunca i Berse, kompozicije nedovoljno reprezentativne za hrvatsku vokalnu literaturu. U ovim pesmama ona nije mogla da u potpunosti pokaže sve kvalitete svoga bogatog glasovnog materijala i tehnike pevanja, koje se može primetiti manir otvorenog pevanog vokala »a«, što remeti ujednačenost boje njenog glasa.

Dirigent Zdravković na ovom koncertu pored pomenutih dela dirigovao je Dvoržakovu uvertiru »Karneval« i Petu simfoniju Čajkovskog. Dok je prvo delo, i pored sporije uzetog tempa, ostvario u solidnoj muzičkoj koncepciji, interpretacija simfonije Čajkovskog ostavila je utisak nedovoljno ožičene partiture, što se osećalo u koncepciji celine, zvučnom odnosu instrumenata i fraziranju.

* * *

Na svom vokalnom koncertu Stanoje Janković je pokazao da ume da se prilagodi zahtevima kamernog muziciranja i da stilski verno ostvari dela programa koja je pevao muzikalno, ali glasovno bez dovoljno svežine. Najuspeliji deo koncertnog programa bio je Šubert, dok se od ostalih pesama ističu interpretacije dela Volfa i Gotovčeve »Snahe bana Milonjića«.

Drugi deo programa sadržavao je većim delom poznate operske arije. S tim u vezi može se primetiti da se ni Stanoje Janković, koji ima ukusa u odabiranju dela svoga programa, nije mogao osloboditi manira mnogih operskih pevača da izvođenjem popularnih operskih arija osiguraju aplauz publike (»Seviljski berberin« na »bis« u ovom slučaju). Svakako bi korisnije bilo da se i operski deo programa i »bis« ispunjavaju manje poznatim operskim arijama koje naša publika nema prilike da čuje na operskoj sceni.

Rutinirana i muzikalna klavirska pratnja Alekseja Butakova ovoga puta nije bila dovoljno tehnički precizna ni ritmički usklađena sa solistom.

* * *

Od dela izvedenih na sonatnoj večeri Marije i Olge Mihajlović, najviše nas je interesovala sonata domaćeg kompozitora Ljubice Marić. Ova sonata ostavlja utisak formalno logične i zaokruglјene celine. Ali sredstva pomoću kojih se razvijaju muzičke misli često su konstruktivistička, nametnuta, već same teme dela, hromatske i nedovoljno plastične, nisu mogle da ponesu na sebi složenu konstrukciju sonatnih stavova. Mestimični dugi nizovi hromatskih sekvenci, forsiranje jako oprečnih dinamičkih kontrasta i zvučno šarenilo-sve to nije moglo da zameni tematski sukob, koji bi dozvolio veću ekonomiju izražajnih sredstava. Muzički jezik u ovom delu Ljubice Marić nije još dovoljno očišćen od raznih dekadentnih stilskih uticaja. Međutim, ipak se u delu oseća težnja da se muzički izraz približi maternjem muzičkom jeziku (II. a naročito III stav) i u tome se prilično uspelo. Zato su ova dva stava i delovala neposrednije od prvog. Inače ova je sonata bila najbolje izvedeno delo na koncertu.

Prva tačka programa, Sumanova d-moll sonata izvedena je diskretno u fraziranju i dinamici ma da je klavir bio mestimično i suviše podređen violini, nedovoljno izrazit na mestima kada intonira teme dela ili kada se gradacija sprovodi pomoću tematskog» dijaloga« violine i klavira.

Sonatno veče završeno je izvođenjem neinteresantne, »salonske« sonate francuskog kompozitora Gijoma Leke-a. Činjenica da su Marija i Olga Mihajlović izabrale baš ovo, a ne neko drugo, vrednije delo iz bogate francuske kamerne literature pokazuje da neki naši umetnici još uvek ne odabiraju sa dovoljno estetskog kriterija dela svoga repertoara, što je nesumnjivo potrebno, s obzirom na vaspitni značaj koji umetnost ima u socijalističkoj zemlji.

* * *

Program koji su izveli Ivan Pinkava (violina) i Marijan Lipovšek (klavir) bio je raznovrsniji i zanimljiviji od programa njihovog prvog zajedničkog nastupa prošle godine. U prvom delu su izvedene tri sonate: Vivaldija, Mocarta i Bramsa dok je drugi deo imao virtouzni karakter. Od izvedenih sonata naročito se izdvaja stilska interpretacija Mocartove sonate. Ivan Pinkava oseća i razume stil dela koja izvodi, ima izgrađen i zvučan ton. U poređenju sa drugim delom programa, koji je izveden sa naporom i nedovoljnom tehničkom sigurnošću violiniste, tumačenje sonata delovalo je muzički dublje i sadržajnije.

U Ljubljanskom pijanisti Marijanu Lipovšeku Ivan Pinkava je našao veoma muzikalnog i tehnički solidnog saradnika.

Pijanista je u mnogom doprineo stilskoj realizaciji kamernog dela programa, naročito u sonatama Vivaldija i Mocarta. U delima Bramsa i Ravela bio je mestimično suviše diskretan što je unekoliko remetilo ravnotežu izvođačkih deonica.

* * *

Beogradska publika poznaje Melitu Lorković kao odličnu pijanistkinju koja je u toku poslednje dve godine imala velikog uspeha na svojim javnim koncertima. Ovoga puta izvodila je većinom dela bliska karakteru njenog izvođačkog stila (Suman-List, Balakirev). Iz programa se po stilu izdvajaju »Italijanski koncert« Baha i »24 varijacije« od Marka Tajčevića. U Bahu nisu bila dovoljno podvučena dinamički kontrastna mjestu karakteristična za barokne majstore ,već je delo izvedeno u jednoj dinamičkoj liniji. Uostalom, u toku celog ovog koncerta moglo se osetiti da ova, inače veoma muzikalna i tehnički izrađena pijanistkinja, nije uvek uspela da uspostavi kontakt sa izvođenim delima i slušaocima pa su joj se dešavale čak i osetnije tehničke omaške (odnosi se i na pedalizaciju), na koje u njenom sviranju nismo navikli. Ovo se verovatno može tumačiti trenutnom indispozicijom umetnice. U programu ipak treba istaći muzikalno izvođenje Listovih etida i, u osnovi, Šumana i Balakireva.

Od domaćih dela pijanistkinja je izvela 24 varijacije za klavir od Marka Trajčevića. Ovu kompoziciju karakterišu spretno iskorišćene zvučne mogućnosti klavira, zanimljiva osobenost svake pojedine varijacije. Međutim tema varijacija ne izgleda dovoljno jasna i karakteristična da bi mogla da postane koheziona sila koja u osnovi povezuje varijacione numere. Time se delo raspada na svoje sastavne delove, čija se međusobna veza možda osniva na nekom inskonstruisanom zajedničkom momentu, ali što se odmah neposredno ne zapaža pri slušanju. Takođe nedostaje i varijacija koja bi značila vrhunac formalne gradacije. Zasluga je Melite Lorković što je delo ostvareno muzikalno i postalo najbolje izvedeno delo na programu njenog koncerta.

* * *

I na svom drugom gostovanju u Beogradu zagrebački dirigent Fridrih Caun potvrdio je svoj izvanredno visoki umetnički renome. Stilska i izražajna interpretacija, pedantno izrađivanje detalja partiture sugestivan dirigentski gest — sve su to komponente njegove reproduktivne umetnosti. On vodi računa o ulozi koji pojedini detalj u partituri ima u odnosu na celinu i šta taj detalj izražajno znači sam po sebi. U fraziranju ume da izdvaja melodiju i da do krajnosti postigne njenu izražajnost. Svojom realizacijom Šubertove h-moll simfonije dirigent Caun uspeo je da postigne atmosferu vremena u kome je delo stvoreno i da ostane dosledan tumač Šubertove lirike. U tom smislu nije preterano podvlačio dramatičnost pojedinih mesta prvog stava, što je inače dosta uobičajni manir. U Veberovoj uvertiri za »Čarobnog strelca« teme je tumačio prema karakteru koji one imaju u samoj operi, vezane za tekst, ostvarujući romantičnu atmosferu narodne fantastike libreta«.

Koncert je završen izvođenjem Sedme simfonije Betovena. Ne izlazeći iz okvira klasičnog stila, Caun je optimistički karakter Sedme simfonije doveo do vrhunca. Ostvarenja skerca i četvrtog stava pretstavljaju doživljaj koji se ne zaboravlja lako. U svemu gostovanje Fridriha Cauna pretstavlja značajni umetnički događaj u ovoj sezoni.

* * *

Program simfoniskog koncerta radio-orkestra, kojim je dirigovao Krešimir Baranović, ispunila su sledeća dela: »Poema zore«, Stevana Hristića, koncert za violinu i orkestar Mendelsona i Četvrta simfonija Čajkovskog.

»Poema zore« Stevana Hristića delo je ranijeg datuma. U njemu se osećaju razni stilski uticaji (naročito impresionizam), dok u muzičkom i dinamičkom gradiranju nije ostvarena dosledna razvojna linija. Uspela orkestracija je odlika ove kompozicije.

Pristupajući interpretaciji Hristićevog dela dirigent Baranović istakao je zvučne finese partiture. U izvođenju simfonije Čajkovskog mestimično proizvoljnim menjanjem tempa i nedovoljnim pripremanjem nastupa tema nije uvek ostvario sve zahteve partiture, naročito u prvom i četrtom stavu. Treba podvući uspelu realizaciju trećeg stava. U koncertu Mendelsona postignut je sklad između orkestra i soliste.

Talentovani violinista Ljudevit Pap svirao je koncert Mendelsona malo uzdržano, ali muzikalno i intonativno čisto.

B. A.

P. Karamatijević: Zadrugar sa Tare

Tip klevetnika ili Georgi Karaslavov

Mihailo LALIĆ

Među bugarskim književnim krstašima koji na našu stranu odapinju ljute strijele u informbiroovski jed i otrov okaljene, naročito se ističe trojka koju sačinjavaju: bivši trockista Hristo Radevski; bivši poklonik Cankova, Vanče Mihailova i Trajča Kostova — Orlin Vasiljev; dobitnik fašističke nagrade i štićenik Filova — Georgi Karaslavov. Nije to prvi put da se njih trojica nađu na istom frontu — znali su se i ranije, sretali su se na zajedničkom poslu s istim nehatom prema savjesti i istim prezirom prema istini, s minimalnim razlikama u talentu i uglavnom istim vještinama u laktanju.

Što se tiče laktaške vještine i uspjeha u njenoj primjeni — Karaslavov je poslije rata isprednjačio za čitavu dužinu pred Radevskim, koji je u informbiroovskoj galami čak i bučniji od njega; pred Orlinom Vasiljevim, koji je septembra 1944 pokazao naročitu dovitljivost i stekao nezaboravne zasluge u borbi protiv fašizma — sačekavši sovjetske tenkove na ulazu u Sofiju i ušavši u paradi na jednom od tih tenkova u grad uz gromoglasnu viku od koje je na kraju i promukao. Na petom kongresu Bugarske komunističke partije Karaslavov je bio jedini pretstavnik bugarskih književnika. Doduše, »zbog nedostatka vremena« nije dobio riječ i nije održao spremljeni govor — ali mu je ipak ukazana velika čast time što je prisustvovao. Čime je Georgi Karaslavov zaslužio tu veliku čast — je li odanije od drugih bugarskih umjetnika služio interesima naroda i radničke klase, je li se borio za slobodu i prinio žrtve u toj borbi, je li mu prošlost čista i biografija besprekorna?

Prošlost Georgija Karaslavova nije čista. Biografija mu je vrlo šarena i može se vjerno prikazati cik-cak linijom koja ide od trockističkog »ljevičarenja« do desničarskoestetskog kadenja i od fašističke nagrade do agitpropa CK Komunističke partije Bugarske.

Poslije zbirke »Kaval plače« koju je napredna kritika, uz napomenu da toj knjizi nedostaje borbeni polet i jasna perspektiva za bolje dane, povoljno ocijenila Georgi Karaslavov je ušao u redakciju književnog časopisa »Vedrine« koji je pod kontrolom Bugarske komunističke partije uređivao Anton Strašimirov. U toj sredini Georgi Karaslavov je potpao pod uticaj trockističkih elemenata i naročito pod uticaj svoga rođaka Karaslavova, poznatog trockiste. Časopis »Vedrine« počeo je ne da vedri nego da muti, njegova redakcija došla je u sukob s Centralnim komitetom Partije — u tom sukobu se Georgi Karaslavov opredijelio za trockiste a protiv Centralnog komiteta i protiv Partije.

Nešto kasnije, kad je ljevičarsko-trockistička grupa preuzela Centralni komitet Partije — Karaslavov se opet aktivirao i zajedno s Hristom Radevskim pokrenuo »Župel« i »RLF«, listove u kojima se vodila trockizerska kampanja protiv klasika, »ljevičarsko« negiranje svih značajnih bugarskih pisaca, štetočinsko »raskrinkavanje« pjesnika Vazova kao reakcionera. Štetočinska linija koju su u tim listovima sprovodili Karaslavov i Radevski odbila je od Partije mnoge napredne bugarske književnike.

Maja 1934 godine, kad je nastupila diktatura Vojne lige — »ljevičar« trockističkog tipa Georgi Karaslavov je naglo i bez zabune, spretno i bez dvoumljenja, orno i vično skrenuo sasvim udesno zajedno s Orlinom Vasiljevim — koji je 1923, godine pokolja, bio uz Cankova i Vanču Mihailova — formirao grupu »visokih kvaliteta« spremnih da s časopisom »Kormilo« pođu na dugu plovidbu u estetski i larpurlartistički formalizam.

Kad je novi Centralni komitet Komunističke partije Bugarske pod rukovodstvom Dimitrova (1935 godine) pozvao Karaslavova i njegovu grupu da se raskritikuju i prepuste »Kormilo« drugoj redakciji — desničarsko-ljevičarski golub-prevrtač Georgi Karaslavov je odbio da sprovede tu odluku i opet je raskrstio s Partijom Dimitrova. Neko vrijeme zatim pokušavao je da se, za svaki slučaj, približi Partiji, ali, kad je nastupio novi talas terora reakcije — Karaslavov je našao da je mnogo sigurnije za kožu, udobnije i uopšte ugodnije, ako se sasvim udalji, pa se i udaljio.

Pred rat je Georgi Karaslavov počeo da radi za bioskop »Evropa-Palas«, njemačko preduzeće, koje je davalo većinom njemačke filmove pišući reklamerske »kritike« o fašističkim novinama i potpisujući katkad i punim imenom slavopojke Gebelsovim filmovima. Taj posao ,uostalom za njega dosta rentabilan, nastavio je i u toku rata.

Dok se ratovalo i borilo, stradavalo po logorima, ginulo po zatvorima i klicalo na gubilištima — Georgi Karaslavov je sjedio i »podvaljivao cenzuri«. To podvaljivanje se sastojalo u tome što je objavljivao, nekad s potpisom a češće bez potpisa, razne prikaze u fašističkim listovima »Zora« i »Utro«. Pisao je priče i feljtone u književnim listovima pod fašističkom kontrolom; dobro i uspješno se krio od veze s Partijom i sličnih opasnosti; nije bio hapšen i proganjan, nego, naprotiv, protežiran i popularisan od strane fašista kojima je njegovo podvaljivanje godilo. Marta 1942 godine dobio je Karaslavov prvu nagradu fašističkog ministarstva za roman »Snaha«, uz naklonost fašističkog ministarstva i njemačkog agenta Filova ta knjiga je štampana u velikom tiražu...

Georgi Karaslavov nije imao ništa protiv fašističke nagrade i naklonosti. On je to smatrao za normalno. On je zajedno s fašistima, u bivšem Union-klubu, preko puta BZK-banke, slavio uspjeh »Snahe«, pjevao i lumpovao u ono vrijeme kad su napredni pisci Bugarske hapšeni i maltretirani, kad su u Sofiji drhtala vješala na kojima je izdahnu makedonski komunista, pjesnik i borac Vapcarov.

To je ukratko predratna i ratna biografija Georgija Karaslavova. On je, kao što se vidi, umio stajati lijevo dokle god je to jeftino, i preletjeti na desno čim osjeti opasnost. Kod nas tu vrstu ljudi s pravom preziru, bez obzira na to što je na drugoj strani, kako izgleda, mnogo cijene.

Boginja Junona je često griješila i uvijek ponovo postajala čedna kad god se okupala u slatkom izvoru Kanatosu. Georgi Karaslavov, ta Junona borisovgradska, okupao se septembra 1944 godine u Slivnici i, očešćen od fašizma, pojavio se ponovo čedan, pod zaštitom Kruma Kljuljavkova i Trajča Kostova, u redakciji »Rabotničeskog dela«. Zatim je, koristeći se međusobnim protežiranjem i uzajamnim svjedočenjem po principu »salepčija za bozadžiju, a spremo za dizala« — postao značajan faktor u propagandnom otsjeku Ministarstva vojske, počeo da nosi pukovničku uniformu i prima pukovničku platu. Uskoro je ušao u upravu Saveza pisaca, uvukao se u Partijsko izdavačko preduzeće, prodro u Komoru kulture, dogurao do agitatora CK Bugarske komunističke partije (iz koga je 1948 godine ispao).

Na prvom kongresu književnika Jugoslavije (novembra 1946 godine) pojavio se Georgi Karaslavov u ime bugarskih književnika i održao govor protiv kineskog zida podignutog između bugarskog i jugoslovenskih naroda. On je rekao da su taj zid podigli reakcioneri i monarhofašisti (s kojima se on u sudbonosnim godinama tako lijepo slagao) i da je taj zid oboren zahvaljujući borbi naših naroda pod vođstvom Tita Dimitrova. Bio je to zvanični govor; Karaslavov ga je izgovorio kao »očenaš iže jesi«, kao nabubanu lekciju; to mu nije smetalo da u sebi misli i u »dobrom društvu« govori da bi na ruševinama starog trebalo podići novi zid između bugarskog i jugoslovenskih naroda.

Stojeći na pozicijama Orlina Vasiljeva i Borisa Koburga, Cankova i Filova, Karaslavov je još prije bukureštanske rezolucije govorio da je makedonski jezik srpska izmišljotina, da su učitelji u Pirinskoj Makedoniji agenti Beograda, da je prijateljstvo između bugarskog i jugoslovenskih naroda stvar u koju on ne može da vjeruje. Poslije jednog sukoba s našim carinskim činovnicima u Caribrodu (nijesu mu dozvolili da pronese bez plaćanja carine nekakvu lovačku pušku) Karaslavov je mjesec dana žučno prijetio da će u »Rabotničeskom delu« napisati članak protiv Jugoslavije. Neko vrijeme zatim situacija nije bila povoljna za takvu osvetu, Karaslavov se morao pritrpjeti, članak nije objavljen. Ali Karaslavov nije samo karijerista nego i zlopamtilo — on je čekao i dočekao vrijeme kad su klevete protiv Jugoslavije ne samo dozvoljene nego i preporučene i naglašene kao prva dužnost svih prevrtljivaca, preletača, fašističkih nagrađenika i vjernih poklonika karijere.

I zbilja je napisao i štampao u »Rabotničeskom delu« ne članak nego lovačku priču protiv Jugoslavije, te se tako uvrstio i učvrstio u vodećoj trojci informbiroovskih književnih hajkača između trockiste Radevskog i cankoviste Vasiljeva. Među klevetnicima — on je jedan od mnogih, ali — on je i jedan od najtipičnijih, jer spaja u sebi sve njihove osobine, sve motive i razloge zbog kojih su takvi kakvi jesu: talentovan laktaš, lak preletač, vičan prevrtljivac i vješt obmanjivač nečiste prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, neiscrpan u izdajama a beskrajno odan svojim ličnim interesima i suncu svih šarlatana — karijeri.

UMRO JE EMIL JANINGS

Na svom imanju nedaleko od Salcburga umro je u 64 godini poznati filmski i pozorišni glumac Emil Janings. Na film je Janingsa odveo Ernst Lubič, i radeći zajedno oni su stvorili nekoliko velikih filmova još prije pojave tona. Najveći uspjeh postigao je Janings (sa Marlenom Ditrih) u filmu »Plavi anđeo« koji je rađen po romanu Hajnriha Mana »Profesor Unrat«. Veliku karakternu ulogu dao je i u filmu o Robertu Kohu, pronalazaču bacila tuberkuloze.

Ali Janings nije bio od onih umjetnika koji svoj talenat stavljaju u službu narodu. Već 1926 godine on se prodaje velikim filmskim kompanijama, odlazi u Holivud da bi postao »najbolje plaćeni njemački filmski glumac«. Poslije dolaska Hitlera na vlast vraća se u Berlin i nosi repertoar glavnih pozorišta Trećeg Rajha. Istovremeno on u nekoliko »istorijskih« filmova tumači fašističke ideje. U vrijeme Drugog svjetskog rata nacisti u svim okupiranim zemljama Evrope prikazuju njegov najljepši film »Om Kriger« u kom oni sebe pretstavljaju kao borce protiv imperijalizma.

Za sve te zasluge Hitler mu je dao titulu »državnog glumca« i — »kulturnog senatora«.

Poslije pobjede Emilu Janingsu bio je zabranjen svaki javni rad u Njemačkoj. Ali već 1946 Amerikanci su ga denacifikovali.

Nekoliko dana prije smrti Janings se, kako sa zadovoljstvom ističu austrijski klerikalni listovi, ponovo vratio u »krilo rimske crkve«.

J.

OSVRTI NA KNJIGE

Jedan roman o selu o onome što tamo doteščava

Isidora SEKULIĆ

Roman doduše nosi naslov »Jedan život«, ali bi sasvim opravdano mogao nositi naslov »Jedno selo«. Da li selo svoje, ili neko dobro poznato selo, ili naše selo uopšte — zna ga u dušu pisac Jovan Nikolić. Pisac, kako beleška na kraju knjige kaže, vratio se iz borbe definitivan invalid: nema od dve ruke jednu, i nema od dva oka nijedno. Taj slepi seljak napisao je roman o selu i seljanima, o ljudima i ženama zaokvirenima u zagušni sistem nekontrolisanoga seoskoga života koji, baš zato što je nekontrolisan, izbacuje ekstremne situacije takih srazmera. Retko je ko na selu, kao što je mnogo ko u gradu, čovek o kome se može reći da se rodio i umro, i toliko. Selo je kazan koji pod poklopcem neprestano vri. Selo buja pod vrelinom života, bez ventila. Mlađi svet na selu sav od životnih apetita, pršti i otskače kao mlad purenjak na žaru. Moralni rovaš im pada po životu danju-noću. Mladež na selu ne čita roman, nego juriša u iskustvo, halapljivo. Jedna kočnica je veliki i težak seoski rad, produžen, nikada gotov. Već je noć, a seljak, kao mesečar, polu bez svesti, korača, miče, dorađuje. I odmor mu je zato bez mere raspusan, lud: nesito pije, jede, karta se; već dogorele plotne strasti nanovo raspaljuje... Pa ipak, selo je utroba iz koje izlaze gradovi. Na selu živi mutna, šljakasta mašta iz koje ustaju nemiri duša, pobune, volje, doktrine. Na selu su prljavi mučenici, umuzgani sveci, nečedni junaci, ali tu su primerci i junaka i mučenika i svetaca. Niko se bogat i velikovarošanin nije posvetio... Sve te misli nameće nam knjiga Jovana Nikolića. Mnogo se razlikuje ta priča o selu od mnogih ranijih naših seoskih slika i prilika u književnosti. Zasekao je pisac u stvarnost seosku po seljački: razudio, iščupao drob. Nije doduše ni sa jednim svojim tipom isterao u složenost onih seoskih tipova koji su materijal za folklor. Nema nijedan starac ili baba sa nekim od onih poraznih seljačkih argumenata pred kojima biste se, kao onaj Sviftov Džek iz »Priče o buretu«, prosto obesili zbog poraznosti. Pisca je zanimala sudbina mladeži, zloupotreba mladih od starijih, i zloupotreba mladosti od mladih. Sa prvom svojom štampanom knjigom Jovan Nikolić je snažno ispričao urođenu, utrobnu tragiku sela, i snagu sela da tu tragiku nadmoća, i vrlo složene puteve kojima se na selu ipak savlađuje kvarež i stoji pravo na kosoj ravnini. Nema u ovoj knjizi nijedan plemenitiji tip koji ne bi bio selom oštećen ili ranjen, ali uspeva jedan deo mladih seljana da ozdravi i zaceli. Ima ih koji ostave za sobom svetao trag; ima brutalnih i omrazitih tipova; ima ih odvratno animalnih kojima na očigled čitaoca rep raste.

Lice čiji je život dao romanu ime, žensko je lice: Cana je, rodom, normalna seljančica koja je krenula da radi i zaradi; pa je propala devojka; pa svačija devojčura — pisac je sa nemilosrdnim realizmom, skoro ne mareći za norme života dao egzistenciju posrnule, ciničke, po mlade momčiće opasne bludnice; — pa onda, jednim drugom po sudbini, i jednom družinom iz blata izneta i u brak uvedena žena koja će potpuno prezdraviti, prednjačiti ozbiljnošću i trpeljivošću; pa onda, društveno osvešćena i oduševljena saradnica boljih od sebe; pa požrtvovana saradnica, pa žrtva. Cana će najzad biti zaklana od četničke kame. Tu je pisac realist, poznavalac seoskoga društva i psihologije masa, dao jedan dramatski trenutak: u poslednjem času svesti, ova žena, mučenica, pokajnica i ispaštanica koja je pošteno odužila dug drugovima, selu i narodu, u poslednjem momentu svesti čuje davno nečuveno svoje nekadašnje ime: k... etino. Cana je potegnuta, pa posle i sama klizala u porok zato što na selu seljani seljane ne prihvataju. Ima nešto užasno u toj indiferentnosti koja je, uostalom, možda egzistencijalni uslov seoskoga života: selo je klica grada i naroda, i mora imati žilav život klice koja sve nadživljuje. Kao što je Cana bila seksualno eksploatisana, bio je to i dobar, plemenit i uman seljak, mladić koga takođe niko nije prihvatio. Kao u onoj bajci, Ivan se sam sebi peo na kolena i tako se izvadio iz jame. A zatim je došla družina, jedna od onih koje još nisu u književnosti prikazane u duhovnome svome zanosu — nije ih ni ovaj pisac uspeo da prikaže snagom umne sinteze — družina, i družine, koje su izbavljale ljude, prihvatale ljude kao što se u negovalištima prihvataju mala deca za koju treba učiniti sve što se igda može. Te družine, i Cana, i Ivan, dokazuju da ni odviše duge i ružne patnje i žrtve ne pretvaraju srca ljudi u kamen. Životi Cane i Ivana, a naročito život Canin — u tome je zasluga pisca u dokumentarnom smislu — ilustruju strašno hazardno življenje na selu. Nema na selu onih utvrđenih stanica između kojih, kao po šinama, stereotipno klize životi omladine. Nego se, na selu, otisne momčić ili devojčica kao brvno niz vodu. Ni majke ne prihvataju, po pravilu, svoju decu kako bi morale: kunu i kukaju kad se nesreća već desila. Kao priroda, koja stvara da bi rušila, i ruši da bi stvarala, mladež na selu prosto doživlje megdan i sudbinu. Jaki su kao priroda, pretrajavaju, žive i rade sa puno ožiljaka, imaju moć da se sa poezijom sećaju onoga što ih je nekada zavelo, ponelo kao bujica.

U ovom prvome štampanom radu Jovana Nikolića dokumentarna vrednost je jača od čisto umetničke; ali, valja dodati, dokumentarno bogatstvo sređeno je u literaran oblik. Knjiga ova može zanimati selo i grad, i možda i zvanične krugove u selu i u gradu. Danas, kad se ne vodi o ljudima hladna državska briga koja halakne na jednom kraju žice a na drugome već zadrema, nego se brine čovečna, skoro rođačka briga o ljudima — danas je pitanje kulture na selu pitanje ni hladno ni indiferentno. Misli se danas o tome: kako prihvatiti selo i seljake. Ali kulturni problem na selu velik je problem kod nas još uvek. Dodaje se kultura kao medicina, u malim kašičicama. Grešno je da to što bolje napreduje. Jedan veliki pisac je dobro rekao: dok u jednoj zemlji nema kulture na selu, nema je ni u gradovima. Naravno, sa sto krajeva se istovremeno ne može početi. Jedva su probili azbuke i traktori. Knjiga Jovana Nikolića korisno će došapnuti šta bi se ovde onde, usput, moglo započeti u smislu onoga morala za koji ne treba herojstvo, naprotiv, treba dugotrajna strpljivost i puno sitnih samosavlađivanja.

Jovan Nikolić je počeo sa romanom. nja i kad priča i kad opisuje. Ovo je jedan od ređih seljaka koji je video — vidi još nesrećni čovek — veliku On ima dar lakoga i tečnoga izlagamena. Lepa je odlika pisca u toj liričnoj žici da veselo ili setno prikazuje, kako se u tišini dešavaju veličanstvene prirodne promene. Opisi Nikolićevi, to su skoro samostalne lirske jedinice u njegovu žilavu romanu. Žile, doista, ima u tome romanu. Kroz tako, skoro usmeno tečno pričanje raspružila se mreža žila kao neki tvrd nacrt koji je glavno. Krvi, to jest vesele životne krvi ima manje — cela je knjiga dosta tamna, mlad svet u njoj nosi veliki teret. A sasvim malo ima misli. Sabrao je Nikolić mnogo životne građe, umeo ugraditi građu u skladan oblik, ali nedostaje koncizna misao, misaona sinteza svega emotivnoga i istorijskoga. Mora se od vremena na vreme zaustaviti tok pričanja, mora doći ona velika pauza kad misao sabere celu situaciju, ceo jedan život u metaforu nad kojom je mozak glavni gospodar. To je onda ono što čini da se priča ili pesma pamti, ne zaboravlja, da nisu napisane za zadovoljstvo od nekoliko trenutaka. Problem misaonih vrednosti kod Jovana Nikolića poseban je. Nikolić, seljak, sada slep seljak, niti ima kulture, niti sam sobom može organizovati sticanje kulture, naviku da živi sa misaonim vrednostima, da ceni književne produkte prema misaonim vrednostima. Mašta i um su saradnici, oni su nerazdvojni saradnici kada god će nastati nešto što se ne zaboravlja posle pola sata. Misaona osetljivost u duši čoveka, to je ona večito otvorena rana koju jednako treba lečiti, goditi joj lepotom i poezijom. Jovan Nikolić i sam oseća da bez kulture nema pisca nikoje vrste. A možda ne zna da bez kulture nema ni ličnosti. A sigurno ne zna da u velikoj svetskoj književnosti ima pisaca koji žive delom, a ima ih koji žive jakom, neodoljivom ličnošću svojom, i ličnost je u tom slučaju poezija i snaga misli... Ali kako pomoći Jovanu Nikoliću da nauči što ne zna? Kako će se Jovan Nikolić staviti na probu da se vidi šta može i dokle može? Ko će prihvatiti i ovo dete sa sela?

SMIJEH SLOBODNIH LJUDI

(Povodom otvorenja Kerempuhovog vedrog kazališta u Zagrebu)

Ervin ŠINKO

»Prijatelj« je počeo time, da je izrazio sumnju, sumnjao je u moju vjernost, baš u moju premda sam ja bio jedini, koji je skočio u vatru za njega. Ovakva sumnja, naročito kad je praćena predbacivanjem svake vrsti, duboko vrijeđa. Čovjek se zbunjeno i ogorčeno brani, kad ga nepravedno optužuju. On će se braniti tim ogorčenije čim je optužba nepravednija.

Da, ali to vrijedi samo do izvjesne granice. U ljudskoj psihologiji postoji neki dijalektički skok, a »neprijatelj« ne bi smio zaboraviti na to. On me vrijeđa dok se zadovoljava sa optužbom da ga ne volim. Ali ako počne strasno vikati da sam, recimo, oceubica i bratoubica i da se usput spremam da otrujem i majku i djecu, pa uopće da upropašćujem čovječanstvo — takve već »prijateljeve« optužbe ne izazivaju niti ogorčenost, nego jedino neku nelagodnost. To je osjećaj sličan onome kojim trezven čovjek promatra i sluša verbalne i druge ekscese pijanaca.

Ako takvi ekscesi pijanaca potraju ne sat ili dva, nego danima i mjesecima, dapače više od godinu dana, prizor nije samo dosadan nego i moralno i estetski mučan, a čovjek nastoji da se oslobodi od stida što izaziva takvo buncanje i uopće prizor bestidnosti. Kako da se oslobodi? Zdravim, blagotvornim smijehom.

»Pour ce que rire est le propre de l' homme« — kako je pisao u prologu Gargantue Rabelais. Tu istinu smo gotovo zaboravili. Bili smo dugo ozbiljni što se tiče »prijatelja«. A otkada su »prijatelj« i »prijatelji« postali lakrdijaši sa svojim lakrdijaškim optužbama i procesima i to lakrdijaši koji loše imitiraju patetiku, lakrdijaši sa kletvama, prijetnjama i sa svim sredstvima dušobrižničke licemjernosti — sve je ovo postalo tako prozirno da smo prasnuli donekle u smijeh. To je smijeh superiorne istine nad lažju, nad lažju koja je izgubila bitku, smijeh slobodnih ljudi, kojima se priča da nose okove.

Valja o tome preokretu, koji se odigrava u dušama, malo razmisliti. Trebalo bi, da razmisle o tome i »prijatelj« i »prijatelji«.

Prisustvovao sam predstavi novootvorenog Kerempuhovog vedrog kazališta. Dvorana zagrebačkog Malog kazališta bila je dupkom puna. Kroz dva i pol sata ljudi nisu prestali da se smiju. Ismijali smo nešto što nas je još nedavno zbunilo i potresno kao nešto što je neshvatljivo i strašno. Ismijali smo nešto što je još nedavno djelovalo kao grozno razočarenje i uvreda, nanijeta zemlji i lično svakome od nas.

»Prijatelji« su otišli predaleko i baš time što su nam ovaj put stvarno pomogli da se potpuno oslobodimo naših iluzija i svake sentimentalnosti. Postali smo slobodni i u tom smislu.

Mnogo se pisalo i govorilo kod nas o tragičnim posljedicama, koje ima informbiroovska politika za međunarodni radnički pokret. Sve što je o tome rečeno istina je, koja se dan za danom očituje u svjetskim događajima. Ali tragedija znači i katarzu. Zato bi se moglo govoriti i o pozitivnim posljedicama informbiroovske politike. Raspršila se neka magla. Moglo bi se govoriti i o tome da su kao posljedica informbiroovske politike postale vidljive istine, koje su se skrivale, da jasnije vidimo, još odlučnije i još svjesnije koračamo naprijed, još vjernije i još čvršće nego ikada.

Upravo zbog toga, jer smo tako ozbiljno prihvatili nametnutu borbu za pobjedu istine i jer smo tako ozbiljno shvatili veličinu te borbe i veličinu naših zadataka — upravo ta naša duboka ozbiljnost osposobljava nas za smijeh. To nije smijeh lakomislenih, površnih nego je smijeh slobodnih ljudi, smijeh slobodnog naroda, koji ne poznaje ni sumnju ni strah u borbi.

Kerempuhovo vedro kazalište ima sve preduvjete da se razvije u naš satirički politički teatar. Već u ovoj prvoj predstavi sudjeluju najbolji glumci zagrebačkog Narodnog kazališta. Ali se ne radi samo o takvim preduvjetima. Danas se kod nas naglo razvija socijalistička kritika i socijalistička svijest i postoji potreba i želja da se taj kolektivni revolucionarni duh smjelo manifestira, da dobije tribinu i na daskama pozornice. Za tu pozornicu, bolju publiku ne može ni zaželeti glumac i pisac. Dokaz kako se razvijala svijest naših ljudi jeste to da je jedna od najsrdačnije primljenih tačaka bila ona od Emila Kutijara. On je držao monolog tj. predavanje ruskog profesora Budalašta. Istina, odličnom glumom i u odličnoj maski ali čitavo njegovo predavanje nije bilo izmišljeno nego citati, niz citata sovjetskih učenjaka o tome da je Ahil bio Rus i da su sve učinili Rusi i nitko drugi. Publika se smijala, naša publika, kojoj je svaki uski nacionalizam, velikoruski šovinizam i svako potcenjivanje drugih naroda jednostavno smiješna glupost. Druge točke kao što su: »Zdrave snage«, slika iz života jugoslovenskih »polit-emigranata« u Rumunjskoj, »Kulački raj« aktovka sa našeg sela, Zbor derviša, dramatizirana pjesma Skendera Kulenovića kao i komični balet pod naslovom »Devalvacija« imale su jednak uspjeh i ono što naročito impresionira jeste to, kako publika kao jedan čovjek shvaća svaku aluziju sa pozornice.

Uprava Kerempuhovog vedrog kazališta sasvim je pravilno shvatila, da ne treba čekati dok dobije neka veća satirička djela od literarne vrijednosti. Aktovka i pjesma, groteskni balet i recitacija se mijenjaju, a svi imaju jedan jedini zadatak da oblikuju i izgovore ono, što publika misli, osjeća i što je tišti. Za sada je najvažnije da program bude raznolik i aktuelan, uvijek u tijesnom kontaktu sa događajima i problemima današnjeg dana.

Reditelj Mato Grković i Pero Budak, glumci, scenograf, koreograf, crtač kostima, majstor maske, svi su unijeli u svoj rad neki radosni elan. Jedina primjedba jeste ta, da bi konferencier, koji nastupa u kostimu Kerempuha i inače dobro vrši svoju ulogu, morao više improvizirati, smjelije i slobodnije, baš zbog još jačeg kontakta sa publikom. Zadatak je naših književnika, i ne samo književnika, da osiguraju Kerempuhovom vedrom kazalištu raznolik i aktuelan program.

Dušan Petrić: Starica

MATERIJALI O RADU DRUGOG KONGRESA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

Stvaralački problemi naših mladih pisaca

Josip BARKOVIĆ

Prvi kongres književnika Jugoslavije postavio je platformu s koje su naši pisci sigurnije pristupili pisanju djela koja ispoljavaju duh naše nove, socijalističke zajednice. Ali, na I kongresu nije moglo biti detaljnijeg govora o pojedinim područjima naše književnosti, a dakako se zbog kvaliteta, a i kvantiteta radova još nije moglo govoriti o djelatnosti mladih pisaca i književnih početnika, kao i o specifično njihovim problemima.

Danas je stvar drugačija. U vrijeme našeg II kongresa radovi mladih pisaca i početnika i kvalitativno i kvantitativno su takovi da traže posebnu pažnju, osvjetljavanje osnovnih karakteristika kako već stvorenih djela, tako i samog stvaralačkog procesa, koji zahtijeva posebnu analizu. Jasni su zadaci koji stoje pred našim mladim piscima u vrijeme izgradnje socijalizma u našoj zemlji. Ali je naročito danas potrebno ove zadatke podvući, jer mladi pisci i početnici čine nerazdvojnu cjelinu s cjelokupnom našom omladinom, njenim idealima i stremljenjima.

Sekretar Narodne omladine Jugoslavije Milijan Neoričić u članku »O Narodnoj omladini« (Komunist br. 4 1949), kaže o zadacima naše omladine: »Da bi bila jasnija uloga Narodne omladine u našem društvenom životu, njeno mjesto u sistemu naše narodne demokracije, treba istaći karakteristike Narodne omladine. One se sastoje u tome što je Narodna omladina pomoćnik i rezerva Partije, što je ona masovna revolucionarna organizacija i što je vaspitna komunistička omladinska organizacija«.

Spajanje SKOJ-a i Narodne omladine izvršeno je prošle godine na Zajedničkom kongresu SKOJ-a i Narodne omladine. Ovo spajanje bilo je sprovedeno u život kroz Narodnu revoluciju u Oslobodilačkom ratu. Ono je već tada bilo osnovni imperativ koji je stajao pred našom omladinom u njenom cjelokupnom djelovanju. Gledajući stvaranje mladih pisaca i književnih početnika pod ovim uglom, tj. koliko su oni svojim literarnim radovima pridonijeli stvaranju socijalističkog društva, — možemo pravilno ocijeniti njihove rezultate rada od svršetka rata pa do danas.

Uzimajući ovaj kriterij kao osnovni u ocjeni onoga, što su mladi stvorili na polju naše književnosti, možemo pristupiti razmatranju ostvarenja mladih, njihovih uspjeha i nedostataka.

Poezija

Odmah poslije rata, pojavom časopise »Mladost«, a i omladinskih listova »Omladina« i »Mladi borac«, čije su se kulturne rubrike počele puniti pjesmama i ostalim literarnim prilozima, u našoj suvremenoj književnosti osjetio se značajan priliv mladih, čiji su radovi prelazili okvire početništva: Mira Alečković, Risto Tošović, Slavko Vukosavljević, Antonije Marinković, Radomir Konstantinović, Slobodan Galagoža, Slobodan Marković, Dragoslav Grbić, Mirko Vujačić, Vasa Popović, Branimir Živojinović, Radonja Vešović.

Pored zrelih radova već afirmiranih mladih pisaca, mi iz mjeseca u mjesec nailazimo po omladinskim časopisima i listovima na takve pjesničke pokušaje, koji nagovještavaju pojavu sve većeg broja mladih talentiranih ljudi, kojima su u socijalističkoj domovini otvorene i date sve mogućnosti za pravilan razvoj i uspješan rad.

Mladi pisci osjećaju danas na svakom koraku pomoć i brigu Partije, podršku Partije u njihovom nastojanju da stvore djela dostojna napora koje naši narodi ulažu u izgradnju socijalizma. To je jedan od najvažnijih momenata koje treba istaći, kada je riječ o razvojnom putu poezije mladih u Srbiji i u svim ostalim našim republikama. Posljedica svakidašnje brige Partije za naše umjetničke naraštaje svakako je i novoosnovani Klub mladih pisaca u Beogradu, koji postaje važan činilac u okupljanju i izdizanju mladih pisaca, osobito početnika, kao i u Beogradu nedavno održano savjetovanje omladinskih književnih redakcija i njihovih saradnika.

Pored časopisa »Mladost« koji je kao naš centralni omladinski časopis skupljao i objavljivao radove s izvjesnom umjetničkom vrijednošću, krajem prošle godine pokrenut je kao organ CK NO Srbije časopis »Polet«. Osim toga u većim gradovima Srbije izlazili su književni časopisi kao što su »Naš put« u Nišu, »Zvezda« u Šapcu, »Naša stvarnost« u Kragujevcu. Ovi su časopisi omogućili pojavu novih imena. Sve to govori o bogatim mogućnostima u kojima se mogu razvijati talentirani početnici u Srbiji.

Danas se već u oblasti poezije u Srbiji mogu konstatirati plodovi rada mladih pesnika. Pored zbornika »Poezija mladih« veći broj mladih pjesnika javio se sa posebnim zbirkama S. Marković, S. Galagoža, D. Grbić, M. Vujačić, S. Vukosavljević. Ove zbirke pretstavljaju u izvjesnom smislu neki izbor, tako da se na osnovu njih može sagledati i ocijeniti razvojna linija pjesnika, vrijednost njihova rada i njihova fizionomija. Važna oblast književnog rada koja stoji otvorena i nedirnuta od strane naših mladih pjesnika jesu prijevodi stranih i domaćih pjesnika.

Mladi pjesnici Srbije javljaju se pretežnim dijelom najviše i najčešće proizvodima kratkog daha, kroz parcijalna lirska kazivanja i saopćavanja izvjesnih lirskih uzbuđenja i utisaka. No, pored toga postoje pokušaji da se prijeđe na širi i obuhvatniji poetski zamah. Tako je na pr. Mira Alečković poemom »Dvanaest na pločniku« pokušala da obradi jedan herojski motiv iz naše Oslobodilačke borbe. Osim ove poeme koja je više ogledanje Mire Alečković na ovom području, nego sasvim umjetnički dovršeno i dorađeno ostvarenje, nedavno se u časopisu »Mladost« pojavila poema »Srce u požaru« od R. Konstantinovića. Ta poema i pored izvjesnih nedostataka znači u ovom pravcu među mladim piscima korak naprijed.

Tijesna povezanost sa životom, s narodom, karakteristična je za mlade pjesnike Srbije. Znatan broj mladih učestvovao je u izgradnji omladinskih pruga, kao i na ostalim većim radnim akcijama. Pored drugih ostvarenja M. Alečković dala je poemu »Stanka« kroz koju je pokušala kronološki povezanim lirskim isječcima dati lik omladinke koja odlazi iz sela na prugu i tamo izrasta u svijesnog graditelja socijalizma. R. Tošović je sa Omladinske pruge donio ciklus pjesama pod naslovom »Prve laste«. Slavko Vukosavljević, Olga Jovanović i drugi napisali su također niz pjesama koje govore o veličini i podvizima naše omladine. Nesumnjivo je da mladi pjesnici nisu obuhvatili stihom sve strane naše socijalističke izgradnje, a to se naročito može reći za socijalistički preobražaj sela. U pjesmama koje dodiruju ili tretiraju naše savremeno selo dominiraju romantična i idilička raspoloženja kojima se često krivotvori istina o životu na selu. Uopće uzev, selo pretstavlja temu u kojoj se mladi nedovoljno za nju pripremljeni, teško snalaze. Isto je tako težak problem za njih lik našeg radnog čovjeka. Razumljivo je, da se lik našeg čovjeka ne može dati u pjesmama kratkog daha i da takva tema iziskuje širi raspon. Tom problemu pristupili su dosada ozbiljnije Mira Alečković i R. Konstantinović. Potrebno je da se na tom važnom domenu ogledaju i ostali mladi pjesnici. Svakako da ova vrsta poetskog stvaranja zahtjeva i smisao za naraciju koja je jedan od bitnih činilaca u poemi.

Važan elemenat, koji se mora uočiti kada je riječ o poeziji mladih u Srbiji jest nesumnjiv utjecaj domaćih i stranih pisaca na stvaranje mladih. Može se odmah primjetiti da su ti utjecaji i ugledanja najraznovrsniji. Međutim, treba odmah primjetiti da se mladi pisci često nekritički odnose prema uzorima, tako da se mnogi od njih ugledaju u slabe strane poezije koja je na njih utjecala, te ne mogu taj utjecaj prevazići. Otuda pojava da neke pjesme zvuče arhaično ili pak da se u njima osjeti intonacija i faktura stiha preuzeta od nekog našeg starijeg pjesnika.

U Sarajevu je književno stvaranje mladih pisaca i početnika dosta živo. Mladi su 1948 izdali svoj »Almanah« u kojem su skupljeni neki prozni radovi kao i pjesme. U »Almanahu« su među ostalim zastupljeni pjesnici: Josip Lešić, Branko V. Radičević, Vladimir Čerkez, Risto Tošović, Vlado Dijak. Stihovi V. Čerkeza, R. Tošovića, B. Radičevića imaju izrazitih umjetničkih kvaliteta te se o njihovim pjesmama može govoriti sa strožim kriterijem.

Pored ovog zbornika mladi bosanski pjesnici objavili su nekoliko zbirki pjesama: Risto Tošović »Stihovi sa Košura«, Vladimir Čerkez »Na livadama« i »Majska lirika« i poemu »Zastave Krajine« i B. V. Radičević — »Pjesme«; Derviš Sušić — dvije knjige: »S proleterima« i »Svjetlo u kasabi; Čedo Kisić — knjigu eseja (u štampi); Izet Sarajlić — zbirku pjesama »U susretu«.

U Crnoj Gori mladi pjesnici ili bolje rečeno početnici objavljuju svoje prve radove u raznim časopisima u našoj zemlji. Rad među njima počinje da se punije razvija tek ove godine i zato su dosadašnji rezultati bili prilično skromni. Većina mladih pjesnika iz Crne Gore vezana je poslom ili studijama za naše druge krajeve (Mirko Vujačić, Radoslav Rotković itd.). Književni časopis »Stvaranje« otvara mladim svoje stranice. Dosada je priređen jedan književni natječaj za mlade, za koji je stiglo oko 150 omladinskih radova. Po ovom obimu vidi se da je interes za literarno stvaranje zahvatio širi zamah među mladima u Crnoj Gori.

Poezija u Makedoniji ima dublji korijen i bolje uslove razvitka nego proza. Narodna pjesma, bogata raznolikošću motiva, životna i realistična, bila je čvrsta podloga, s koje su pošli stariji pjesnici, a iz koje i danas i mladi i stariji crpu poetske sokove. Prva zbirka stihova poslije oslobođenja bila je zbirka mladog pjesnika Ace Šopova »Pesni« — napisana u NOB-u. Zatim se javlja zbirka Slavka Janevskog »Krvava niza« — takođe napisana u NOB. Jedan od najmlađih Goga Ivanovski izdao je dvije male zbirke pjesama, kroz koje se može uočiti nadarenost, ali i svi nedostaci koje početništvo nužno nameće. Fazu početništva brzo je prebrodio Slavko Janevski; on se svojim pjesničkim ostvarenjima već izdigao do izgrađene pjesničke ličnosti.

Pored dobrih strana poezije mladih u Makedoniji mora se naglasiti da postoje, ili bolje rečeno da su postojala, u većoj mjeri neka zastranjenja koja su kočila pravilan razvitak mladih. To je u prvom redu epigonstvo. Nije rijetko da su od starijih, osobito od Venka Markovskog, posuđivane rime pa i cijeli stihovi. Ovo podražavanje umrtvljuje vlastito stvaralaštvo i umanjuje napor koji teži ka originalnom, vlastitom pjesničkom izrazu. Ono krije u sebi i opasnost prepjevavanja tematike na stari način, starim izražajnim sredstvima, kojima se ne mogu odraziti naša društvena zbivanja.

Uz sve ove spomenute nedostatke, i mlade makedonske pjesnike u većini slučajeva karakterizira nepravilan metod pri pristupanju poetskom materijalu. Njemu se prilazi više manje šablonski i formalistički. Bitno se podređuje formi, koja često pretstavlja glavni cilj i smisao pjesničkog rada. Logično je onda da sadržaj ispada lažan, najčešće u smislu crnobijelo i da takav put u najvećoj mjeri koči razvitak naše mlade poezije. Mladi pjesnici Makedonije danas više ne potpadaju pod direktni utjecaj narodne pjesme, kao što je to bio slučaj prvih godina poslije oslobođenja.

Ali uz ove karakteristike kod mladih makedonskih pjesnika vidi se težnja ka realističkom priilaženju izabranim temama. To je ujedno i najbolja značajna poezije mladih u Makedoniji, i ona će, savladavši prve poteškoće koje mladi moraju kao početnici da prebrode, ići sigurnim realističkim putem. U ovom nastojanju zapažaju se uspješni napori Ace Stankovića i Svjetanke Organdžijeve. Aca Stanković rješava se starih banaliziranih formi, a i po tematici je živ i raznorodan.

Kroz NOB nije zapaženo nijedno ime mladih iz Hrvatske koji bi svojim prilozima odskakalo od početništva. Tek početkom 1945 štampana je u Splitu zbirka stihova »Bijeli kum« od Živka Jeličića. Uz stihove koji su ukazali na pojavu darovitog pjesnika zbirka je kao cjelina nosila pečat subjektivizma do te mjere, da je pjesnik na mjestima postajao svojom simbolikom nerazumljiv, irealan i stran našem čovjeku. No u svom daljem radu Jeličić se svijesno hvata u koštac s ovim subjektivističkim metodom priilaženja tematici i u tom traženju vidi se kidanje s tim metodom.

Od mladih pjesnika koji su bili zapaženi i prije rata razvio se Jure Kaštelan. Svakako je najviše interesa pobudila Vesna Parun i to najprije svojim pjesmama objavljenim u »Republici«, a zatim svojom prvom zbirkom »Zore i vihori«. U prvoj zbirci »Zore i vihori«, osim u nekoliko pjesama iz ciklusa »Zemlja« gdje je dosegnuta umjetnička snaga, kroz većinu ostalih pjesama protežu se formalistički stihovi.

U drugoj zbirci »Pjesme« V. Parun traži druge sadržaje, različite od onih u prvoj zbirci. Ona je, stvarajući svoju drugu zbirku s više odgovornosti, pregnula da dade poetsku sliku našeg vremena.

Poslijeratna pjesnička generacija u Hrvatskoj brojno je, a i kvalitetno, prilično slaba. Ta poslijeratna pojava nije se mnogo popravila ni do danas. Odmah poslije rata počinju objavljivati svoje pjesme Đuro Šnajder i Slobodan Novak. Nasuprot često nekritičnoj raspjevanosti i idealizaciji kao »poetiziranju« svega što postane sadržaj pjesme kod nekih mladih pjesnika u Hrvatskoj i drugim republikama, ovu dvojicu karakterizira postavljanje težišta pjesme na realni ugođaj jednog stanja ili zbivanja. Od ostalih mladih pjesnika, koji su još u fazi traženja vlastitih puteva, možemo istaći Naška Aganova, Milivoja Slavičeka, Vlatka Pavletića, Zlatka Tomičića.

Od Ivana Cankara i Srečka Kosovela, koji je umro u svojoj dvadeset i drugoj godini, pa preko radova Mileta Klopčiča i Tone Seliškara, sve se jače u slovenačkoj književnosti između dva rata ispoljavala socijalistička misao.

Razne buržoaske vladajuće garniture izdavale su za omladinu niz kulturno-političkih časopisa čiji je cilj bio kanalizirati politički i kulturno-stvaralački rad omladine onako kako je to odgovaralo vladajućoj klasi. U tu svrhu izdavani su časopisi, koji su bili vrlo slični, — ispunjeni većinom raznim malograđanskim ljubavnim pričama počevši od liberalnog časopisa »Naša volja« i »Naša rasti« — pa do dosta rasprostranjenog klerikalnog »Mentora« i klerofašističke »Straže v viharju«.

Napredni omladinci privremeno preuzimaju u svoje ruke ovaj ili onaj časopis (na pr. »Našu rast«), ali oni pokreću i svoje napredne časopise. Takvih naprednih omladinskih legalnih i polulegalnih časopisa bilo je uoči Drugog svjetskog rata više, na pr. »Mladi Prekomurec«, »Srednješolec«, a najznačajnija je svakako bila »Slovenska mladina« koja je sakupila relativno dosta saradnika. Najtalentiraniji među saradnicima »Slovenske mladine« bio je Karlo Destovnik-Kajuh. Njegove tadanje pjesme su formalno i izražajno još prilično nedotjerane i odišu jakim utjecajima, ali često snažno djeluju svojom dirljivom socijalnom notom. (»Moj ded«, »Pismo Jezuščku«). Ali proces okupljanja sve zdrave omladine i mladih pisaca pod progresivnim parolama razvijao se kroz NOB.

Tada se pred mlađe i starije pisce postavilo pitanje: Sa narodom ili protiv njega!

Priličan broj mladih pjesnika objavljuje svoje pjesme po raznim partizanskim izdanjima kao što je slučaj sa Francetom Kosmačom, Ivanom Minatinjem, Petrom Levecom, Vidom Brestovom i drugima. U ljeto 1944 pri Glavnom štabu Slovenije izišao je zbornik pod naslovom »Pesni naših borcev«, u kome neki od spomenutih

(Nastavak na četvrtoj strani)

Stvaralački problemi naših mladih pisaca

(Nastavak sa treće strane)

autora prvi put stupaju u javnost. U ljeto 1944 izašle su i partizanske pjesme tada već poginulog Kajuha. Kajuhove pjesme odskaču od pjesama ostalih njegovih vršnjaka, jer njegova snaga leži u izgrađenom odnosu prema stvarnosti, prema društvenom zbivanju. Kajuh je u borbu pošao kao revolucionar i u borbi su se razvile sve njegove znatne pjesničke sposobnosti.

Osnutkom omladinskog časopisa »Mladinska revija« 1946 mladi su dobili čvrstu podlogu za svoj daljni razvoj. U istom ovom smislu osnovana je 1948 »Zveza mladih kulturnih delavcev Slovenije«. Naročitu ulogu u razvoju mladih igra »Mladinska knjiga«, koja je od oslobođenja do danas štampala samo djela mladih pisaca i to: »Koraki v svobodo« P. Levca, »Pesni« od Vice Brestove, Minattijeve pjesme, »S poti«, prozu F. Kosmača, »Partizanske zgodbe«, dramsko djelo Željeznova i Grüna »Mladost pod soncem«, Krakarove pjesme »V vzponu mladosti« i Filipčičeve pjesme »Viharna leta«. Osim toga kod drugih zavoda štampana je knjiga Kosmačeve partizanske lirike »Podobe našega pohoda« i drama »Gospodar« od istog autora, te »Naša velika matura« od M. Vošnjaka.

U ocjeni poslijeratne poezije mladih u Sloveniji treba naglasiti da ta poezija u idejnom pogledu zaostaje za poezijom nastalom u NOB-u. U poslijeratnoj poeziji opet je uskrsavala bolesna uskogrudost, subjektivistička ljubavna lirika, plitkost sadržine zaodjevena u najugledniju formu. Uzroka za takvo stanje ima više, a svi se uglavnom mogu svesti na činjenicu da mladi pjesnici ne doživljuju kao aktivni, svijesni stvaraoci svu veličinu i heroiku naših dana.

Ako konkretno govorimo o bolesnoj učaurenost i raznim melankoličnim raspoloženjima ,onda možemo ustvrditi da su kod nekih već oformljenih mladih pjesnika takva raspoloženja rjeđa nego kod nekih početnika koji tek objavljuju svoje prve stihove. Od mladih lijep razvojni put pokazuje Lojze Krakar svojom zbirkom »V vzponu mladosti«. Uz ovu zbirku izašla je ove godine i Filipčeva zbirka »Viharna leta«. U ovoj zbirci osjeća se izvestan pasivan, promatrački duh i takve pjesme ne mogu dati ono što naše vrijeme od njih traži.

Primjer kako presahnuje pjesnički izvor kad se pjesnik odbija od stvarnosti jeste poezija D. Željeznova. Dok je Željeznov napisao nekoliko dobrih pjesama omladinskoj pruzi, dotle sada, vrteći se isključivo oko sebe, napisao je samo nekoliko bezbojnih stihova.

Interesantna je pojava među mladima Miha Remec. Njegova je poezija bez potrebne topline, ali je on ipak svojom borbenošću i poletom blizak onom putu kojim bi se mogli odraziti dani borbe za socijalizam. Dijametralna suprotnost Remcu je Ada Škerl, koja ima nevjerovatno uzak izbor tema, a sve se svode na jednu te istu bolesnu ljubavnu liriku. Šteta je za nadarenu Škerlovu što se ne otrgne od takvog načina doživljavanja svijeta i ne zađe u život i po drugim kolosijecima.

Zaključujući ovaj dio referata o poeziji mladih, možemo naglasiti nekoliko momenata.

Prije svega veliki dio naših mladih pjesnika i početnika ima pravilan pogled na svijet i aktivno učestvuje u izgradnji socijalizma. Kao takvi oni daju djela koja su izraz njihovih težnji, njihovih nada i radosti. No unatoč tom općem naprednom pogledu na svijet, unatoč tome što se mladi pjesnici služe rječnikom kojim se opjevava socijalizam, ipak djela koja daju ne odgovaraju njihovim mogućnostima ,niti u većoj mjeri odražavaju naše herojske dane. Mladi se u pretežnoj većini ,idući linijom manjeg otpora, služe starim pjesničkim formama i slikama, i neproživljenim sadržajem žele odraziti naše vrijeme. Raditi tako znači ne vidjeti da je ovo vrijeme bremenito potpuno novim sadržajem koji lomi sve učmale metode prilaženja životu i načinu umjetničkog doživljavanja svijeta. Osnovica, našeg današnjeg života jest izgradnja socijalizma. Na toj osnovi odvija se naporni rad miliona naših radnih ljudi. Bitno je da današnji doživljaji i osjećanja mladog pisca nisu samo njegovi lični subjektivni, već da oni odražavaju i kroz sebe lome i osjećanje i stremljenja naših radnih ljudi. Mladi pjesnici zapadaju u idealizaciju socijalističke izgradnje, osobito preobražaja sela. S tim u vezi odražava se kroz njih lažna romantičarska raznježenost i pjevuckavost. Ton pjesme postaje elegičan, starinski, a rekviziti malograđanski. Novo u našem čovjeku ostaje skriveno iza te bujice banalne retoričnosti.

U vezi s ovim treba naglasiti da nepoznavanje zakona izgradnje socijalizma kod nas dovodi često mladog pjesnika do stadija neprekidnog ushićivanja pred svakim za njega novim prizorom (iako su takvi prizori već česti, i postali dio naše svakidašnje stvarnosti). To dovodi do poetizacije stvarnosti, do zamagljivanja perspektive našeg brzog rasta u socijalizam, to je put koji vodi od stvarnosti ka idealizaciji.

Kloneći se banalnosti i deklarativnosti. mladi često uzimaju intelektualističke i bizarne slike predratne malograđanske poezije i to nastoje nakalemiti na svoje savremene teme.

Također i težnja za pojednostavljivanjem izraza dovodi često pjesnika do primitivističkih slika, jer taj put ne ide dalje od površine stvari i zbivanja. Da bi uzmogli biti tumači i graditelji našeg socijalizma, mladi pjesnici moraju težište svoje djelatnosti baciti na ideološku, marksističku izgradnju, a s druge strane živjeti na izvorima izgradnje socijalizma. Za mlade se može doslovno reći, da je njihovo doživljavanje tema izgradnje, pa i tema u širem smislu socijalističkih, bez čvrstog dodira sa stvarnošću — jedan od najvećih nedostataka, koji se može ukloniti samo radikalnom izmjenom prilaženja temama. Dok rad ne postane sastavni dio pjesnikova života (rad u njegovim najrazličitijim formama u svim varijacijama našeg života), rad će biti od pjesnika samo promatran sa strane, a često i s neke objektivističke visine. Pjesnik se takvim stavom (kojeg na nesreću često nije ni svijestan) udaljuje od našeg života, on ga sve slabije razumijeva, na koncu on napore radnog naroda počinje promatrati kroz svoju osiromašenu psihu i tako nastaje beskrvna formanstička poezija od koje naša zajednica ne bi imala nikakve koristi.

Proza

U zdravoj sredini kao što je naša, lakše je napore mladih prozaista usmjeriti na pravi kolosjek nego one pjesnika. To je tako zbog toga, što proza, kao druga vrsta književnog stvaranja, ima svoje zakone koji se na konkretnim primjerima dadu lakše analizirati. Otuda i ta pojava da na području proze imamo manje zabluda i lutanja i da je pomoć koja se pruža mladima prozaistima mnogo uspješnija. Naša književnost u cjelini počiva danas na jednom jedinstvenom temelju i otuda možemo govoriti da i poezija i proza imaju iste ciljeve, a ti su: dati sliku preobražaja našeg čovjeka i naše zajednice.

Naši mladi prozaisti većinom su prošli puteve Oslobodilačkog rata. Odatle težnja, kao i u poeziji, da se osvijetle ti dani i podloga na kojoj je rastao naš novi čovjek, podloga na kojoj danas gradimo socijalizam. Tek kasnije teme obnove i izgradnje zauzimaju svoje mjesto u stvaranju mladih prozaista. Za prvi festival omladine Jugoslavije 1948 već je bilo moguće skupiti u jedan zbornik »Prozu mladih« neke osnovne radove šesnaestorice mladih prozaista. Iz tog zbornika mogu se uglavnom vidjeti nastojanja mladih, slabosti i uspjesi, može se ukazati na put kojim će se stvaranje mladih dalje usmjeriti.

U dijelu zbornika koji obuhvata pripovijetke iz doba rata (I. Brajdić, N. Valenčić, T. Maleski, M. Oljača, M. Ražnjatović) osjeća se da je bogatstvo utiska pod okupacijom i u borbi veliko i da ono i uz skromne piščeve mogućnosti oživljava pripovijetku i daje joj izvjesne vrijednosti. To se osjeća više kod Vlade Maleskog, Mihaila Ražnjatovića, a kod ostalih u manjoj mjeri zbog njihovih manjih početničkih snaga koje se još bore sa samim pripovjedačkim materijalom s kompozicijom ili izgradnjom vlastitog stila. U ovom dijelu zbornika (u radovima koji govore o NOB-u) nalazimo uspjelija ostvarenja: ti radovi daju sliku zbivanja, iako ne daju i cjelokupni dublji odraz tih dana. Međutim drukčije stvari stoje kada se mladi prozaisti bave tematikom iz savremenog života. Tada se u njihovom radu otkriva (uz pomanjkanje većeg životnog iskustva) još jedan krupan nedostatak, a taj je da se prilazi temama koje se nedovoljno poznaju, da se prilazi našim radnim zbivanjima nekako sa strane, promatralački, bez dubljeg prožimanja pisca s radom.

Moramo na ovom mjestu konstatirati da su mladi prozaisti danas prilično daleko svojim djelima od zahtjeva koji se pred njih postavljaju. Iako su većina od njih svijesni graditelji socijalizma mnogima sam odnos prema stvaranju socijalističkog umjetničkog djela nije jasan, nije izgrađen, nije još uspostavljan na cijeloj životnoj liniji. Krivnja za ovo u najvećoj mjeri leži na našoj kritici koja o stvarima mladih govori većinom samo: pisac je uspio ili nije uspio, što je za mladog pisca i suviše malo da bi mu ukazalo na njegov odnos prema stvaranju umjetničkog djela. Čini se na prvi pogled da se ove stvari razumiju same po sebi i kao da u gore spomenutoj napomeni nema ništa što već davno nije poznato. Ali unatoč ovom prividnom izgledu, da je ovo sve mladim piscima i početnicima jasno i poznato, na ovom mjestu treba naglasiti da je kod mladih pisaca odnos prema radu, odnosno prema sveobuhvatnijoj slici socijalističkog života, još uvijek promatralački. Interes pisca za rad dolazi sa strane, on se nalazi van stvaralačkog procesa o kom se piše, piščevo djelo ne raste na konkretnom tlu za koje je svojim djelovanjem vezan i sam pisac. Piščeva revolucionarnost zaostaje za revolucionarnošću kojom naša Partija vodi narod u socijalizam. Promjeniti ovaj odnos i saznati da se ovim putem ne dolazi do socijalističkog realizma, mora biti osnovni zadatak svakog našeg mladog pisca. Ako poslije ovoga proanaliziramo pripovijetke iz »Proze mladih«, onda ćemo vidjeti da je osnovna slabost ovih pripovjedaka u planu površnog prilaženja našoj današnjoj stvarnosti, odnosno našim ljudima. Tek tamo gdje se pokazuje dobro poznavanje ljudi i sredine o kojoj se govori, vidimo i pripovjedačke uspjehe. To je slučaj kod Voje Jelića u odlomku »Naši ljudi« pa zatim Mihaila Ražnjatovića, Riste Trifkovića, Tale Maleskog, Mladena Oljače, kao i nekih drugih autora izvan ovog zbornika kao što su to Ahmed-Hromadžić, Ivc Piškorec, Čedo Vuković.

U zborniku »Proza mladih« osim tematike iz NOB-a i obnove ima nekoliko pripovijedaka iz predratnog života stare Jugoslavije. Tu tematiku zastupaju: Mate Beretin, Mitja Vošnjak i Tatjana Frković. Ova tri pisca imaju iza sebe ozbiljne radove i u tim radovima već se odražavaju jače književne fizionomije.

Radovi Mate Beretina, kao i Mitje Vošnjaka, trpe u pojedinostima od psiholoških neuvjerljivosti, suvišnog i nevažnog detaljiziranja, što odaje nedovoljnu brigu na strpljivom dotjerivanju svojih stvari. To brzanje bez osjećaja odgovornosti za djelo koje izlaskom iz štampe postaje svojina cijele zajednice, karakteristično je za mlade pisce i na to brzanje treba ukazati kao na vrlo neugodnu i rasprostranjenu pojavu. Suvišno detaljiziranje je opšta pojava kod mladih i na to suvišno detaljiziranje Gorki je kazao: »Početnici hoće kroz detalje svu tačnost i punoću i ne ostavljaju mjesta čitaočevoj fantaziji i iskustvu. Detalj je potreban onda kada reljefno, živo i opipljivo nadopunjuje glavnu misao, glavnu radnju ili osnovni predmet«.

U zborniku se nalaze i pripovijetke pisaca koji svojim ekspresionističkim načinom prilaženja književnoj materiji govore da utjecaji zapadne pseudo-socijalne literature nisu u našoj sredini sasvim prevaziđeni. Izrazit primjer toga je Miodrag Đurđević. Ovaj Đurđevićev ekspresionistički metod dolazio je mnogo više do izražaja u njegovim prvim radovima. Usvojivši taj stil, on ga je vrlo vješto primjenjivao, prelazeći preko stvari i zbivanja, brzo, lako i zanimljivo. Ali taj zanimljivi i brzi način prelaženja stvari ne otkriva bit životne stvarnosti, ne osvjetljava zbivanja tako da nam ne postaju jasni ni uzroci ni posljedice. Pokušaj Đurđevića da se riješi ovog stila u svojoj pripovjetci »Odlazak« svakako je pozitivan.

Razvoj mladih prozaista i njihovi dosadašnji uspjesi različiti su po našim republikama. Proza u Makedoniji, kod mladih specijalno nalazi se u svom početničkom stadiju. Makedonski pjesnici imaju veću tradiciju koju prozaisti nemaju. Tako danas mladi prozaisti Makedonije moraju savladavati prve teške korake na ovom području književne djelatnosti.

Unatoč tome mladi su stvorili neka fragmentarna djela o kojima se može govoriti kao uspjelim. Tako možemo spomenuti pripovjetke »Prva veče« Vlade Maleskog, »Denot« Kole Čašule, pa radove Petra Kepeskog i Dimitra Soleva. Može se uz ovo primjetiti da makedonski prozaisti pišu i suviše malo, a za takav svoj stav imaju malo opravdanja.

U Bosni i Hercegovini mladi bosanski pripovjedači nastavljaju rad na bogatim tradicijama starijih bosanskih književnika. Mladi prozaisti u zajednici s pjesnicima objavili su u Sarajevu 1948 g. »Almanah mladih«. U Almanahu je zastupljeno pet mladih prozaista i to: Risto Trifković, Daniel Nahmijas, Nada Valenčić, Ahmed Hromadžić i Emilija Stijačić. Nedavno je Risto Trifković izdao knjigu pripovjedaka »Ljudi iz odreda«. Trifković radi mnogo i to je za njega najbolji put da kroz rad i učenje preraste svoje početničke radove. Kod njega treba spomenuti pitanje jezika, jer se ovo pitanje odnosi u većoi mjeri i na naše ostale mlade prozaiste. To je pitanje unošenja suvišnih i mnogobrojnih lokalizama, tendenca da se piše »narodski«.

U Hrvatskoj se sa smionim temama iz savremenog života javio Zorislav Ugljen. On pokazuje dobro poznavanje građanske i mladograđanske sredine i njegovu životnu filozofiju i on bi s ovog područja mogao dati vrijedne priloge. Ivo Piškorec obrađuje seljačku problematiku, ali za sada još uvijek ne produbljujući psihološki jače svoje likove tako, da oni nisu nosioci stvaranja novog, već se kreće to novo nekom vanjskom silom koju pisac nedovoljno objašnjava. Vojina Jelića već smo spomenuli. Kritika je kod njega ukazala na nešto slično na što i kod Riste Trifkovića, tj. na »narodski« stil izražavanja do te mjere, da taj stil postaje katkada smetnja za čitaoca odnosno za vrijednost same pripovijetke. Ne smijemo naravno prijeći u krajnost i tražiti da pisac pišući o selu, daje seljacima gradski način izražavanja i doživljavanja stvari, ali na mjestima na kojima pisac samo opisuje i razvija stvari treba izbjegavati ovakav metod rada.

U Sloveniji proza među mladima ima priličan broj sljedbenika. Oni su dosada najviše obrađivali teme iz NOB-a, ali se u novije vrijeme sve više javljaju teme o agrarnoj reformi, velikim omladinskim radnim akcijama, socijalističkom preobražaju sela, i drugo.

U partizanskoj prozi objavljenoj u »Mladinskoj reviji« ima mnogo zdravog, borbenog, ali umjetnička obrada često ne prerasta bolju reportažu. Proza Franceta Kosmača štampana je u knjizi »Partizanske zgodbe«, ali i u njoj nema većeg umjetničkog zahvata. Mjestimice prilično topline i nadarenost pokazali su u svojoj prozi iz rata i iz savremenog života Slavko Podmenik i Pelko Perovšek. Lojzek Krakar je za sada još mnogo bolji u poeziji nego u prozi. Dosta smisla pokazuje mladi početnik Lojze Kovačič kao i već razvijeniji Lojze Rebula. Oni bi se mogli lijepo razvijati, ako kao aktivni graditelj novoga, budu znali zahvatiti teme iz sredine današnjeg zbivanja. Mladi prozaisti Marko Kos, Miha Remec i Beno Zupančič objavili su u posljednjem godištu »Mladinske revije« prozu o savremenim zbivanjima na selu i u tvornicama. Njihova nastojanja treba pozdraviti, a u isto vrijeme mora se naglasiti, da baš zbog ovakve tematike mladi moraju što brže i bolje savladati tehniku pisanja, temeljito upoznati ljude i prilike o kojima pišu, da ljudi ne ispadaju kao neke nežive, iskonstruirane figure.

Završavajući ovaj dio o prozi mladih možemo ponoviti još jednom ono što je već rečeno na početku ovog izlaganja. Naši su mladi pisci živjeli i odgajali se u klasnom društvu. Ideološki se izgraditi tako, da se svijeću prevaziđu do kraja sve stihije staroga — to je prvi i osnovni zadatak naših mladih pisaca. S ovim u vezi, neposredno i nerazdvojno, treba poći iz sobe, kancelarije, redakcije, uskog gradskog kruga, gdje se naš život u većoj mjeri samo planira, — među naše ljude u tvornice, rudnike, seljačke radne zadruge, i doživjeti socijalistički rad kao novi društveni i subjektivni kvalitet, novu mjeru svih društvenih vrijednosti. To je jedini put koji će neke naše pjesnike izliječiti od pjevuckanja, frulaštva, uglednja na pjesnike iz prošloga stoljeća. To je jedini put, koji će dati našeg živog čovjeka, ne konstrukciju, šeme, što se već podosta uobičajilo u našoj prozi. Tako i samo tim putem mladi će stvarati djela socijalističke književnosti, oni će na ovakvom putu stajati u prvim borbenim redovima izgradnje našeg socijalističkog društva. Time će naši mladi pisci krenuti iz »predvorja socijalizma« gdje se uglavnom nalaze danas, u naš buran život, koji liječi od svih ostataka dekadentnog, subjektivističkog i šablona bilo koje vrste.

Dramsko stvaranje mladih

Na ovom području mladi nisu zabilježili gotovo nijedan značajan rezultat. Istina mladi pisac koji se bori s mnogim neizbježivim teškoćama, neće da se bavi s nekoliko rodova književnosti uporedo. U ovom stavu ima dosta pravilnosti, ali oni mladi pisci, koji pokazuju veći interes za dramu, treba da se bez oklijevanja zapute na ovo područje književne djelatnosti. Treba početi s manjim stvarima, da bi se na njima učila specifična tehnika drame, da bi kritika mogla ukazati na dobre i loše strane takovih prvijenaca. Tako bi mladi zašli na područje, gdje bi lijepi broj našao i snage i umjeća da dâ i na ovom području vrednija djela.

Od dramskih djela mladih možemo spomenuti »Mladost pod soncem« od Željeznova i Grina. Autori su uspjeli pronaći na Omladinskoj pruzi dobar materijal za dramu a i u samoj obradi prilično su uspjeli. Njihov glavni nedostatak sastoji se u tome što su suviše olako zaobišli glavni konflikt radnje. France Kosmač napisao je dramu »Gospodar« ali to je još uvijek ogled bez većih pretenzija. Milan Tutorov napisao je dramu »Ko umije njemu ni jedna«. Ovdje možemo spomenuti i pisce filmskih scenarija Arsena Diklića: »Ratni drugovi«, Jugoslava Đorđevića: »Jezero« i »Žetva«, a još se pisanjem scenarija bavi i Miodrag Đurđević.

Dječja književnost

Na ovom području književne djelatnosti odziv mladih je nešto veći, osobito se to može reći za Srbiju. Tu djeluju kao već izraziti dječji pisci Arsen Diklić, Mira Alečković i Vojo Carić. Put njihova razvitka je pravilan i naša kritika dala je na vrijeme svoja zapažanja. U Makedoniji na ovom području uspješno djeluje Slavko Janevski, koji je dosad izdao nekoliko dječjih knjiga. Dobro se razvija dječji pisac Vanča Nikolovski, koji je također dosada izdao nekoliko dječjih knjiga. U Bosni je Vlado Dijak izdao 1948 »Pionirske pjesme«. O ovoj zbirci pjesama kritika je rekla svoje istakavši da Dijak nije imao realnog umjetničkog kriterija pri izdavanju ove svoje zbirke. Uz ovo, kritika jeistakla njegove pozitivne mogućnosti u radu na dječjoj literaturi podvlačeći potrebu, da se ovom radu prilazi sa više ozbiljnosti i odgovornosti. U Hrvatskoj na ovom području stoji slabo. Uz Danka Oblaka nema mlađeg pisca koji bi se bavio dječjom književnošću. U Sloveniji se dječjom literaturom bave Vida Brestova, L. Krakar i Minatti.

Iako je odziv na ovom području nešto veći nego na dramskom ipak je stvaranje u poređenju s potrebama naše dječje književnosti i suviše maleno. Trebalo bi da se naši mladi pisci u većoj mjeri okušaju i na ovom području, jer početnik na svojim prvim koracima u literaturi ni sam jasno ne zna koji mu rod književnosti najviše odgovara i gdje će se zaustaviti.

Kritika

Uz poeziju i prozu mladi pisci Jugoslavije najbolje rezultate pokazuju na području kritike. Iako za ovo područje treba naročito mnogo općeg književnog znanja i široko opće obrazovanje — mladi su na ovom području od rata do danas pokazali značajne rezultate. Osnovna karakteristika kritike i esejistike mladih jeste nastojanje da njihova kritika bude principijelna, marksistička. Mladi nastoje da budu što objektivniji i da brzo reagiraju na sve kulturne događaje u našoj sredini. U našim jačim kulturnim centrima Beogradu, Zagrebu i Ljubljani djeluje već veći broj mladih kritičara, koji svojim kritičkim prilozima u prvom redu pomažu svojim mladim drugovima prozaistima i pjesnicima. Iscrpno tretiranje stvaranja mladih pokazuje se kao živa i najpreča naša potreba. Malo će mladom prozaisti ili pjesniku pomoći onaj kritičar koji samo ustvrdi činjenicu da je jedna pripovjetka ili pjesma uspjela ili ne. Od same ove konstatacije početnik će imati malo koristi, a često će ga ovakva superiorna kritika samo obeshrabriti. Kod početnika bi trebalo, ne samo izreći ocjenu, već bi trebalo da se početniku detaljno objasni njegov vlastiti stvaralački put, koji je doveo do uspjeha ili neuspjeha. Samo takva kritika može mladom piscu pomoći. Ovakovu kritiku moraju njegovati mladi kritičari, jer u krajnjoj liniji svaka kritika mora djelo osvijetliti sa svih strana tako, da piscu ukaže i na način kojim će ubuduće izbjegavati već učinjene griješke.

Kao korak naprijed u shvaćanju uloge kritike u našoj zajednici možemo istaći članak Zorana Mišića »Jedan pogled na poeziju mladih« (»Mladost«, april 1949). Mišić se nije zadovoljio samo davanjem pravilnih ocjena, već je rezultate mladih pjesnika osvijetlio s više strana prvenstveno gledajući na metod prilaženja našoj stvarnosti, odnosno životu uopće. U Hrvatskoj se ovakvom kritikom ističe Vatroslav Mimica. Uz Mišića svojim kritičkim radom afirmirao se Antonije Marinković. Manje ili više, stalno ili povremeno, kritikom se bave Nusret Seterović, Najdan Pašić, Mihailo Ražnjatović, Zoran Guščević, D. Adamović, Dušan Puhalo, Juraj Gustinčić, R. Konstantinović. U ovoj godini smrt je iz naše sredine otela talentiranog mladog kritičara Dušana Černića.

U Zagrebu mladi kritičari Đuro Šnajder, Vatroslav Mimica, Slobodan Novak, Stjepan Perović, Duško Roksandić, Vlatko Pavletić posvećuju posebnu pažnju stvaralačkom metodu pisca, osobito početnika.

U Ljubljani se najviše kritičkim radom bave Herbert Grün, France Kosmač, Mitja Mejak, Lojze Krakar. Dušan Željezov također radi na ovom području, no kod njega se može primijetiti da mu je potrebna čvršća ideološka podloga, koja bi mu omogućila samostalnije i kritičnije držanje prema materijalu koji uzima u razmatranje. Da bismo sagledali svu važnost uloge koju u našem društvenom životu ima kritičar, potrebno je naglasiti koliko upornog rada mora pokazati kritičar, da bi mogao tumačiti umjetničko djelo i biti i živa i produbljena veza između stvaraoca i čitaoca.

Na završetku, rezimirajući današnju situaciju na području onoga što su stvorili mladi, možemo utvrditi nekoliko činjenica.

Prije svega naši su se mladi pisci formirali na prelasku iz buržoaskog društva u socijalističko. Na tom prelasku hiljade niti vuku ka starom, tisuće misli prošlosti usvojene su kao činjenice. Osnovni zadatak mladog književnika i početnika jeste taj da postane svijestan ove činjenice i da, usvojivši marksističko gledanje na svijet, ne stane na pola puta između staroga i novoga. Danas činjenice govore da je većina mladih na ovom putu stigla svojim književnim stvaranjem do »predvorja socijalizma«. Socijalizam se kod ovih često odražava kroz snove, ljupke pejsaže, frule i lugove, kroz reportažno-deklarativne oblike u prozi. No to je tek prvi korak, nužan u prvoj fazi buđenja mladih snaga i njihovog čvršćeg okupljanja i formiranja. Mladi su zakoračili naprijed. Njihov broj imponira. Drugi korak u ovoj etapi izgradnje socijalizma mora biti kvalitet, odraziti život radnog čovjeka, ali iz perspektive samog radnog čovjeka.

To bi bilo prvo i osnovno. Drugo, mladi ne smiju tražiti lakih uspjeha. Bez široke i svestrane književne i opće kulture nema ni vrijedne književnosti. Talenat se sastoji u širini kojom obuhvata svijet u njegovoj cjelovitosti. Znači — talenat se može razvijati samo u tom pravcu u kom se razvija i celokupno naše društvo.

Treće, stupajući u prvim redovima boraca za izgradnju socijalističkog društva, mladi književnici moraju čvrsto stajati na braniku svetinja naših naroda, na braniku tekovina naše Narodne revolucije, na braniku bratstva i jedinstva naših naroda. Naši mladi pisci ispunit će dug prema narodu samo tako, ako mu dadu djela koja će u najvećoj mjeri odraziti ljubav našeg naroda prema Komunističkoj partiji, prema neustrašivom borcu i našem genijalnom vođi drugu Titu. Djela naših mladih treba da odražavaju ljubav prema nacionalnoj časti i slobodi, i konačno ljubav prema internacionalističkoj misli, kojoj, svojim pregalačkim radom, izgrađujući socijalizam, teže svi naši narodi.

Djela mladih treba da odišu strasnom mržnjom prema svima nosiocima reakcionarnih ideja, dolazile one iz kapitalističkog svijeta, ili prema revizionističkim pokušajima koji dolaze iz socijalističkih zemalja sa SSSR-om na čelu. U prvim redovima boraca za proletersku istinu neka budu naši mladi književnici Jugoslavije.

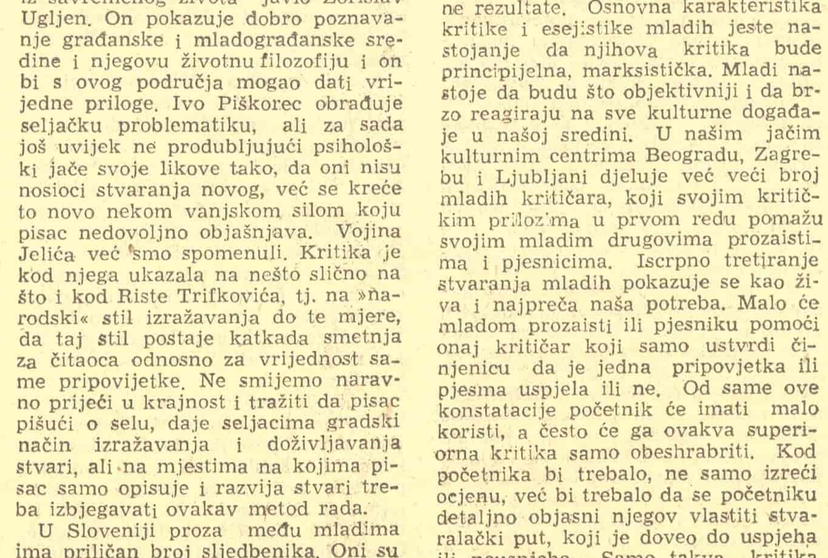

Milan Vasiljević: Nad Kovačima

Gostovanje drame Narodnog pozorišta iz Beograda u Sarajevu

Na poziv Ministarstva prosvete Narodne Republike Bosne i Hercegovine u Sarajevu je od 15 do 21 januara gostovala Drama Narodnog pozorišta iz Beograda sa »Šumom« od Ostrovskog, »Hamletom« od Šekspira i u okviru »Večeri srpske komedije« sa »Lažom i paralažom« Sterije Popovića, »Češtitam« Koste Trifkovića i prvim činom Nušićeve nedovršene komedije »Vlast«.

UDRUŽENJE KNJIŽEVNIKA SRBIJE

Udruženje književnika Bosne i Hercegovine priredilo je osamnaestog ovog meseca u Radničkom domu književno veče na kome su čitali svoje radove članovi Udruženja književnika Srbije: Milan Bogdanović, Branko Ćopić, Dušan Kostić, Tanasije Mladenović, Milorad Panić-Surep i Mihailo Lalić. Pretsednik Udruženja književnika Srbije govorio je o »Krizi savesti kod neki[h] pisaca Sovjetskog Saveza«, književnici Branko Ćopić i Mihailo Lalić pročitali su po jednu priču, a Milorad Panić-Surep, Dušan Kostić i Tanasije Mladenović po nekoliko svojih pesama.

Kompleti „Književnih novina" za 1949

ADMINISTRACIJA KNJIŽEVNIH NOVINA RASPOLAŽE SA MALIM BROJEM POVEZANIH KOMPLETA IZ 1949 GODINE. PREDNOST ZA NABAVKU IMAJU BIBLIOTEKE I USTANOVE. CENA KOMPLETU JE DIN. 450.- KOMPLETE SALJEMO ISKLJUČIVO POUZEĆEM ZARAČUNAVAJUĆI TROŠKOVE PAKOVANJA I POŠTARINE. PORUDŽBINE SLATI NA ADMINISTRACIJU KNJIŽEVNIH NOVINA, BEOGRAD, POŠT. FAH 617.

BIBLIOGRAFIJA

O kontrarevolucionarnoj i klevetničkoj kampanji protiv socijalističke Jugoslavije, knjiga I. Zbornik izabranih delova iz govora naših državnih i partiskih rukovodilaca, članaka i napisa književnika i drugih javnih radnika o kontrarevolucionarnoj i klevetničkoj kampanji protiv naše zemlje a koji su objavljeni u vremenu od 1 januara do 28 juna 1949 godine. Izdanje »Borbe«, Beograd, 1949, ćirilicom, 586 strana, cena 50 dinara.

Jovan Nikolić: **Jedan život**, roman iz seoskog života. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1949, ćirilicom, 306 strana, cena 83 dinara.

Božidar Kovačević: **Iz prošlosti**, članci i ogledi. Sadržaj: Dositejevo učešće u ustanku pre njegova prelaska u Srbiju, Život i delo Vuka Karadžića, Njegoš, Bratstvo i jedinstvo u delu jednog našeg starog pisca, O početku srpskog romana, Drama pre Sterije i Demeter, Svetozar Marković, O Đuri Jakšiću, Stevan Sremac, Branislav Nušić, Puškin i mi, Naši kulturni odnosi sa Rusima. Izdanje »Srpske književne zadruge«, Beograd, 1949, ćirilicom, 330 strana, cena ?

France Bevk: **Granata**, pripovetka. Sa slovenačkog preveo Đuza Radović. Izdanje »Prosvete«, »Mala biblioteka«, Beograd, 1949, ćirilicom, 31 strana, cena 6 dinara.

Vitez-Marković: **Do viđenja traso...** Reportaže o Autoputu »Bratstvo—jedinstvo«, izdaje Glavni štab omladinskih brigada na Autoputu »Bratstvo—jedinstvo«. Zagreb—Beograd, latinicom, 164 strane, cena ?

J. Putrament: **Stvarnost**, roman sa tematikom borbe poljskog naroda protiv okupatora. S poljskog preveo Đorđe Živanović. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1949, ćirilicom, 515 strana, cena 96 dinara.

Redakcioni odbor

Jovan Popović, Čedomir Minderović, Marijan Jurković, Ivan Potrč, Vjekoslav Kaleb, Isak Samokovlija, Janko Đorović i Dmitar Mitrev

PRETPLATA ZA KNJIŽEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 mes. 70 dinara i na godinu dana 140 dinara.

Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.

Rukopisi se ne vraćaju.
Broj čekovnog računa 101-9060378
Poštanski fah 617

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba« Beograd, Kardeljeva 31.